

**UCHWAŁA NR XXX.228.2021
RADY GMINY GORZKOWICE
z dnia 1 września 2021r.**

**w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gorzkowice
na lata 2021-2024"**

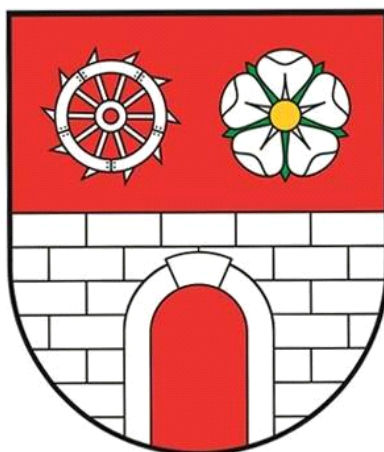
Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 9 i pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372). oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 poz. 710) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi uchwala się, co następuje:

§1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gorzkowice na lata 2021-2024” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Gorzkowice.

§3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

***Gminny Program Opieki
nad Zabytkami Gminy Gorzkowice
na lata 2021-2024***

Styczeń 2021 r.

Spis treści:

• Wstęp.....	3
• Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzów Wielkopolski.....	5
• Aspekty prawne i programowe opracowania.....	7
• Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1. Ochrona zabytków w krajowych dokumentach strategicznych.....	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
• Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	17
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	17
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	19
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy.....	20
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	24
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	27
5.2.4. Zabytki ruchome.....	37
5.2.5. Zabytki archeologiczne.....	38
• Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	44
• Założenia programowe.....	50
7.1. Priorytety programu opieki.....	52
7.2. Kierunki działań programu opieki.....	52
7.3. Zadania programu opieki.....	53
• Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	54

• Finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków.....	56
9.1. Podmioty zobowiązane do finansowania zadań	56
9.2. Zewnętrzne źródła finansowania zadań	56
10. Realizacja i monitoring Programu	58

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządu, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Zasoby kulturowe stanowią bowiem zarówno o atrakcyjności krajobrazu, jak też o atrakcyjności ekonomicznej regionu. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców, co nie zawsze jest uświadamiane, jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy i wpływa na jakość życia mieszkańców oraz stopień ich identyfikacji z gminą.

Głównym odbiorcą programu są mieszkańcy gminy, w tym szczególnie właściciele i użytkownicy obszarów i obiektów zabytkowych, którzy bezpośrednio powinni odczuć efekty jego wdrażania, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i przesądza o jego atrakcyjności.

Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej, minimalizując niektóre negatywne skutki globalizacji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice na lata 2021 – 2024 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzkowice. Jest narzędziem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem

gminnym, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności, i nie tylko, wymierne korzyści tj. zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice na lata 2021-2024 jest również aktualizacją Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice na lata 2017-2020.

Gmina Gorzkowice położona jest w południowej części powiatu piotrkowskiego w odległości około 26 km od Piotrkowa Trybunalskiego, 23 km od Radomska i 31 km od Bełchatowa. Jej najbliższymi sąsiadami są: od północy gmina Rozprza, od zachodu gmina Kamieńsk i gmina Gomunice, od południa gmina Kodrąb, od strony południowo-wschodniej gmina Masłowice oraz od wschodu gmina Łęki Szlacheckie.

Powierzchnia gminy wynosi 102,29 km² co stanowi 7,15 % powierzchni powiatu piotrkowskiego. Gminę ogółem zamieszkuje 8429 osób (na dzień 31.12.2020 r.), gęstość zaludnienia wynosi niespełna 82,40 os/km². W jej granicach wydzielono 21 sołectw, w skład których wchodzi 52 miejscowości. Najważniejszą miejscowością są Gorzkowice, które pełnią funkcje centralne, dawniej miasto a obecnie wieś, położone na zachodnim brzegu rzeki Prudki.

W zachodniej części gminy biegnie dział wodny pierwszego rzędu dzielący jej terytorium pomiędzy dorzecza Wisły i Odry, ponadto gmina w całości położona jest na Głównym Zbiorniku Wód Podziemnych - z tych względów ochrona stosunków wodnych nabiera szczególnego znaczenia. Niewielkie ciekі spływające z działu wodnego tworzą na jej obszarze gminy korytarz ekologiczny, nawiązujący w swym przebiegu do kształtu działu wodnego.

Z uwagi na liczne walory kulturowe, a zwłaszcza dużą ilość zabytkowych parków dworskich i wiejskich, znaczne obszary gminy zostały włączone do strefy chronionego krajobrazu kulturowego.

Na obszarze gminy wyznaczono trzy obszary objęte formami ochrony w ramach sieci Natura 2000 (Dyrektywa Siedliskowa), są to:

- Łąka w Bęczkowicach (fragment na obszarze Gminy), (kod obszaru PLH100004), specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa). Status obszaru: obszar zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej.
- Lasy Gorzkowickie, pow. 61,5ha w całości w granicach Gminy, (kod obszaru PLH10_05), specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa). Status obszaru: obszar proponowany przez Rząd RP.
- Dąbrowy w Marianku (dawniej Świetliste Dąbrowy w Marianku), pow. 72,7ha w całości w granicach Gminy, (kod obszaru PLH10_12), specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa). Status obszaru: obszar proponowany przez Rząd RP.

Ponadto dwa niewielkie fragmenty gminy zlokalizowane w północno – wschodniej jej części został włączony w granice Spalsko - Sulejowskiego OChK oraz OChK Doliny Widawki, podlegającym ochronie prawnej według Ustawy o Ochronie

Przyrody (Dz.U. Nr 92 Poz. 880 z dnia 16 kwietnia 2004 r.), które są elementami systemu obszarów chronionych województwa, zgodnie z ustaleniami Planu Województwa.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice

Zgodnie z artykułem art. 21. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Gorzkowice przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Gorzkowice jest podstawą do Sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice na lata 2021-2024.

Artykuł 87 ust. 1 ww. ustawy obliguje Wójta do obowiązku sporządzania na okres 4 lat gminnego program opieki nad zabytkami.

Ustawa określa, że gminny program ma na celu, w szczególności:

- 1)uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3)wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4)podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5)określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6)podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice na lata 2021 – 2024 (w myśl art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) opiniuje Wojewódzki Konserwator Zabytków. Następnie dokument przyjmuje Rada Gminy. Upowszechnienie dokumentu następuje poprzez ogłaszanie w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 ww. ustawy.

Po 2 latach Wójt zgodnie z ww. ustawą (art. 87 ust. 5) sporządzi sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Gminy Gorzkowice na lata 2021 – 2024 za okres dwóch lat jego obowiązywania i przedstawi wnioski Radzie Gminy i przekaże dokument Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

3. Aspekty prawne i programowe opracowania

Poza wymienioną Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami istnieje szereg innych obowiązujących ustaw i aktów prawnych określających uregulowania dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Przepisy prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami zawarte są w następujących aktach prawnych:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), która stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce: „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), [...] stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6. ust. 1) oraz że każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Ustawa o samorządzie gminnym** z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 i poz. 1378) -zgodnie z art. 7 ust.1 - zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- **Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2020 r., poz. 293), która precyzuje co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego, a mianowicie „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”. W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające z : [...] „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” w myśl art.10 Ustawy.

Ponadto studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać [...] „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

- **Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990, z 2021 r. poz. 11), która precyzuje cele publiczne (art.6), wśród których znajduje się „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”, art. 13 ustawy: „sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków”.

- **Ustawę z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2020 r.

poz. 55), która określa art. 83 ust. 2 mówiący, iż zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków; dotyczy to również drzew owocowych (ust. 6 pkt. 2); art. 86 ust. 1 pkt. 3, który precyzuje, iż nie pobiera się opłat za usunięcie drzew, ale tylko wtedy, gdy „usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków”.

Pojęcie „wartości historycznych”, „kulturowych” określa się w ustawie jako jeden z ważnych czynników przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2020 poz. 1219), w której kilkakrotnie występują pojęcia związane z ochroną zabytków. Przywołane one są w następujących kontekstach:

w art. 41 ust. 2 napisano, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przez organ administracji przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinach wymienionych w art. 40, powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na środowisko, a w szczególności na: (...) lit. k: zabytki – z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy.”

W przypadku odstąpienia przez organ administracji od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko zamierzenia inwestycyjnego, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) pkt. 3: „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności: a) obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu, b) formy ochrony przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym”.

Ponadto art. 47 ustawy mówi, co winno być analizowane oraz oceniane w postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, wymieniając w punkcie pierwszym bezpośredni i pośredni wpływ danego przedsięwzięcia na: (...) lit.c) „zabytki.”

Z punktu widzenia ochrony zabytków ważne są art. 51 i 52 dotyczące przedsięwzięć wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Art. 52 ustawy, bezpośrednio wiążący się z art. 51, określa zawartość „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”: „opis istniejących w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”; w pkt. 5 uzasadnienie wybranego przez wnioskodawcę wariantu, ze wskazaniem jego oddziaływania na środowisko, w szczególności na: (...) lit. d) zabytki i krajobraz kulturowy, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków.

- **Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333, 2127, 2320, z 2021 r. poz. 11), traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając w art. 5 ust. 1 pkt. 7, iż obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając : „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. W art. 29, 30, 31, 39 wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 9, art. 29, art. 39 ust. 3, art. 67 ust. 3).

- **Ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 902), która określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów.

- **Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479), mówi że zbiory bibliotek mające wyjątkową wartość i znaczenie dla dziedzictwa narodowego stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.

- **Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. 2020 r. poz. 194). Ustawa wymienia sprawowanie opieki nad zabytkami jako jedno z podstawowych zadań instytucji kultury.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

Warunkiem realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice jest jego spójność z dokumentami strategicznymi szczebla krajowego, wojewódzkiego i powiatowego oraz brak sprzeczności z lokalnym interesem ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Ochrona zabytków w krajowych dokumentach strategicznych

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice powinien funkcjonować w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowanymi na poziomie kraju. Należą do nich:

- Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury do roku 2020,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030,
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury do roku 2020

Na podstawie przyjętej przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Strategii

Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozwinęło i uzupełniło jej zakres do roku 2020.

Celami Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 są:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury: kinematografia, media, wydawnictwa, fonografia, design.

Cele Narodowej Strategii Rozwoju Kultury będą realizowane w ramach celu cząstkowego nr 4: Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków. Poza przesunięciem daty końcowej, wprowadzono 11 programów operacyjnych, jako system realizacyjny Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, powiązany z finansowaniem działalności kulturalnej z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Dokument przyjęty uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 roku stanowi najważniejszy akt dotyczący ładu przestrzennego Polski. Założonym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, bowiem decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego

i kulturowego poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;

- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Koncepcja wskazuje, że wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument rządowy, który w sposób systematyczny podejmuje problematykę budowy wzajemnego zaufania między obywatelami oraz między obywatelami a państwem i jego instytucjami. W strategii zapisano, iż dziedzictwo kulturowe jest nie tylko przedmiotem ochrony, ale także dobrem narodowym, które może i powinno być wykorzystywane do obecnego i przyszłego rozwoju kraju. Wśród dziedzictwa kulturowego strategia wymienia nie tylko dobra materialne w zakresie kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze stanowiące naszą tożsamość narodową i świadectwo historii Polski. Jako cel główny wskazano tu wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno – gospodarczym kraju.

Główne kierunki działań to:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

W sierpniu 2019 roku uchwałą nr 82 Rady Ministrów ogłoszony został Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022. Jego głównym celem jest: „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”.

Krajowy Program Ochrony Zabytków na lata 2019-2022 określa warunki dla zapewnienia wspomnianej ochrony poprzez:

1. Cel szczegółowy: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”
 - wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
 - wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.
2. Cel szczegółowy: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”
 - merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;

- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

3. Cel szczegółowy: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”

- upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;

- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gorzkowice w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i adekwatne w odniesieniu do dotychczasowych założeń.

Dotychczasowy krajowy program opieki nad zabytkami wyznaczał cele i kierunki działań polegających na wzmocnieniu ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego.

W swoich priorytetowych celach ma poprawę stanu zabytków, a przede wszystkim uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez stosowanie podstawowych zasad konserwatorskich:

1. „Po pierwsze nie szkodzić”.

2. Maksymalnie szanować oryginalną substancję zabytkową i wszystkie jej wartości (materialne i niematerialne).

3. Minimalizować niezbędną ingerencję (powstrzymywać się od działań niekoniecznych).

4. Usuwać to i tylko to, co na oryginał działa niszcząco.

5. Zachować czytelność i odróżnialność ingerencji.

6. Dochowywać odwracalności metod i materiałów.

7. Wykonywać wszelkie prace zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższy poziomie.

Powyższe zasady dotyczą postępowania konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały wyznaczone następujące cele:

1. W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami

- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;

- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;

- pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego; określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych;

- objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki;

- pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa; określenie kategorii i stopnia zagrożeń;

- ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami;

- ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach; doskonalenie, rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej oraz społecznej ochrony i opieki nad zabytkami;

- udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie

ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. W zakresie działań o charakterze systemowym:

- powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, urbanistyczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa;
- realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe, obejmujące dobra kultury i natury; stworzenie warunków pełnoprawnego partnerstwa Polski w strukturach jednostek unijnych, wyspecjalizowanych w ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego;
- przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego, wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce; wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania; wypracowanie metod zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym w szczególności obiektami z listy światowego dziedzictwa UNESCO i pomnikami historii oraz parkami kulturowymi;
- wypracowanie systemu stałego podnoszenia jakości prac prowadzonych w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

3. W zakresie systemu finansowania:

- stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania, zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, ale także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- stworzenie systemu stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych;
- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa;
- wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką; wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego; wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. W zakresie kształcenia i edukacji:

- utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony; zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego; weryfikacja wszystkich dotychczas na drodze pozaakademickiej nabytych uprawnień poprzez stworzenie systemu akredytacji i uznawalności wykształcenia;
- kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa; budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności

zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków;

- upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej; tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. W zakresie współpracy międzynarodowej:

- wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie;

- oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości, w szczególności „Europy – wspólnego dziedzictwa kultury”, w którym wyzwaniem stanowią „obszary dwu - lub wielokulturowe”; troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu:

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim

Aktualny Wojewódzki Program został przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Łódzkiego w dniu 27 października 2020 r. (Uchwała nr XXI/352/20, Dz. Urz. Woj. Łódz. z dnia 23.12.2020, poz. 7131) , określa strategiczne cele i zadania w zakresie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa łódzkiego, kształtując tym samym politykę rozwoju regionu.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, pojmowana jako dążenie do zachowania kompletności, integralności i autentyczności zasobu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) realizowana w regionie przez jednostki administracji publicznej na różnych szczeblach zarządzania, we współpracy z instytucjami sektora kultury i nauki oraz podmiotami indywidualnymi, jest zadaniem ciągłym, opartym na wielopłaszczyznowych powiązaniach i uwarunkowaniach: kulturowych, prawnych, społecznych i gospodarczych. Istotą skuteczności podejmowanych w tej sferze działań jest zachowanie ciągłości prowadzonej polityki i stopień jej zintegrowania na poszczególnych poziomach. W długofalowej perspektywie wizja odzwierciedla pożądaną stan województwa pod względem zachowania i właściwego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, a jego osiągnięciu ma sprzyjać realizacja założonych celów operacyjnych :

1. Atrakcyjność krajobrazu kulturowego;
2. Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym;
3. Tożsamość wielokulturowa regionu.

Aktualna pozostaje zatem wizja rozwoju nakreślona w poprzedniej edycji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2016-2019, która brzmi: "Region wyróżniający się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę

wielokulturowej tożsamości województwa".

Gmina Gorzkowice, chcąc podążać za założeniami Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim planuje podjęcie działań mających na celu podniesienie świadomości społeczności lokalnej w temacie spuścizny dziejowej, przeciwdziałania degradacji środowiska przyrodniczego i kulturowego, eksponowanie walorów kulturowych gminy w relacji z obszarami sąsiadującymi.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego jest jednym z najważniejszych dokumentów samorządu województwa określającym wizję rozwoju, cele oraz główne działania zmierzające do ich osiągnięcia. Strategiczna polityka rozwoju województwa łódzkiego wskazana w Strategii jest odpowiedzią na wyzwania najbliższych lat pozwalającą na kształtowanie regionu nowoczesnego i atrakcyjnego gospodarczo oraz przyjaznego dla jego mieszkańców.

O pozycji zagadnień dziedzictwa kulturowego świadczy wykreowana w Strategii wizja regionu: dostępny i posiadający własną tożsamość kulturową i gospodarczą. Strategia uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej, umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu, promowanie folkloru i produktów regionalnych. Zwraca uwagę na konieczność wspólnych działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewaloryzacyjnych dużych obszarów zabytkowych.

Proponowana w Strategii nowa zasada zintegrowanego podejścia do rozwoju, poprzez odejście od planowania sektorowego na rzecz budowy i wzmacniania kapitału terytorialnego, umożliwi włączenie w procesy rozwojowe c

Gmina Gorzkowice wpisuje się w wizję Strategii poprzez popularyzowanie lokalnych, regionalnych tradycji. Tworzące się organizacje i stowarzyszenia na terenie gminy mają na celu propagowanie tradycji naszego regionu, a poprzez swoje działania zwracają uwagę na istotę dziedzictwa kulturowego i stymulują lokalne władze do podjęcia działań w kierunku opieki nad spuścizną dziejową terenu.

Poddany obecnie konsultacjom społecznym projekt Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 jest odpowiedzią władz regionu na zmieniające się uwarunkowania i wyzwania. Przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie najbliższej dekady, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której oczekiwanym efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju. Przedmiotowy plan województwa jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie

funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju.

Dokument ten, opracowany z perspektywą do 2030 r., został przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego w 2010 r. i oczywiście podlega aktualizacjom. Aby chronić tożsamość regionalną, budowaną poprzez pielęgnowanie i kultywowanie wartości lokalnej kultury materialnej i niematerialnej, które są jednym z istotnych elementów dziedzictwa kulturowego, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego ujęto m.in. wymagania ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury, wymagania ochrony środowiska przyrodniczego, ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury. Województwo łódzkie posiada ogromne walory krajobrazu kulturowego oraz przyrodniczego, jednak wraz z upływem czasu następuje ich degradacja. Aby zapobiec negatywnym oddziaływaniom i ich skutkom, ważne jest by dbać o stan tego krajobrazu, a także kształtować jego nowe wartości. Do największych problemów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zaliczono:

- niedostatecznie kontrolowany proces urbanizacji obszarów atrakcyjnych kulturowo, szczególnie na obszarach historycznych miast i w krajobrazie dolin rzecznych;
- brak obwodnic większości historycznych miast, gdzie występuje duże natężenie ruchu komunikacyjnego w strefach zabytkowych;
- istnienie wielu zdegradowanych obszarów wymagających rewitalizacji;
- brak zintegrowanego systemu informacji o obiektach zabytkowych do rewaloryzacji i rewitalizacji oraz odpowiedniego ich zagospodarowania;
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz całościowej gminnej ewidencji zabytków i gminnych programów opieki nad zabytkami;
- brak opracowań analitycznych i studialnych krajobrazu kulturowego;
- zły stan techniczny licznych obiektów zabytkowych;
- niska świadomość społeczna w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a szczególnie zabytków archeologicznych.

Wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu w celu kształtowania tożsamości regionalnej jest zasadniczym kierunkiem działań, dotyczących powiązań środowiskowych i kulturowych. Należą do nich:

- ochrona najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego;
- zachowanie i ochrona materialnych a także niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa;
- wzrost atrakcyjności turystycznej województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego zakłada, że jednym z elementów, na których oparto rozwój województwa, są jego walory przyrodnicze i kulturowo-turystyczne, tworzące system powiązań środowiskowych i kulturowych regionu.

Ich ochrona, racjonalne wykorzystanie i podniesienie jakości wpłyną na kształtowanie wizerunku województwa jako regionu atrakcyjnego do życia.

W zakresie powiązań środowiskowych szczególną rolę ma odgrywać spójny system obszarów chronionych województwa, oparty na istniejących i projektowanych formach ochrony przyrody oraz wpisujący się w krajowy system

ekologiczny. Będzie on również uwzględniać system korytarzy ekologicznych oraz zapewniać ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej przestrzeni. Szczególnie istotne dla kształtowania i zachowania tożsamości regionalnej są zachowanie i ochrona materialnych oraz niematerialnych zasobów kulturowych województwa wraz z jego krajobrazem kulturowym. Głównym zadaniem Planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego w ciągu najbliższych kilkunastu lat.

Na terenie Gminy Gorzkowice zachowała się bogata spuścizna dziejowa, której podstawę stanowi rys historyczny, bogactwo stanowisk archeologicznych, tradycje regionalne.

Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego

To dokument, który określa cele, priorytety i kierunki działań powiatu, stanowi punkt odniesienia do tworzenia dokumentów niższego szczebla. Jego założenia są zgodne z dokumentami wyższego szczebla, w tym ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego. Do głównych celów Strategii Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego zaliczono ugruntowanie pozycji powiatu jako miejsca przyjaznego mieszkańcom, wypracowanie pozycji lidera regionu w produkcji i handlu żywnością oraz stworzenie konkurencyjnej oferty turystycznej. Cele te osiągnięte zostaną poprzez wspieranie i integrację działań ukierunkowanych na polepszenie jakości życia mieszkańców i budowanie potencjału gospodarczego powiatu w oparciu o samorządy gminne, indywidualne przedsiębiorstwa rolnicze oraz małe i średnie firmy. Obecnie trwają prace nad sporządzeniem nowej Strategii Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2021-2030.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gorzkowice, Strategia Rozwoju Gminy Gorzkowice na lata 2015 – 2021. Program Ochrony Środowiska Gminy Gorzkowice.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Gorzkowice jest narzędziem kształtowania polityki przestrzennej Samorządu. Jest ono wyrazem jego poglądów i postanowień związanych z rozwojem gminy. Głównym zadaniem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy wpisanej w politykę przestrzenną państwa oraz ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy.

Studium ma za zadanie także sformułowanie lokalnych uwarunkowań, celów i programów rozwoju, dzięki czemu staje się ono dokumentem wytyczającym ogólną politykę przestrzenną gminy, a jednocześnie posiadać będzie charakter

wytucznych do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Określona w studium polityka przestrzenna jest zgodna z zasadami ustanowionymi przepisami prawa i uwzględnia w zagospodarowaniu gminy:

- dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu,
- stan ładu przestrzennego i wymogi jego ochrony,
- walory krajobrazowe, stan środowiska przyrodniczego oraz wymagania jego ochrony,
- warunki i jakość życia, ochronę zdrowia oraz bezpieczeństwo ludności i mienia,
- potrzeby i możliwości rozwoju gminy, stan prawny gruntów,
- występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie odrębnych przepisów,
- występowanie udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych,
- występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych,
- stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami,
- zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych,
- wymagania dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury,
- walory ekonomiczne przestrzeni i prawo własności,
- potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Gorzkowice uchwalone 16 września 2013 r. zawiera zapisy dotyczące walorów kulturowych regionu. Podstawowe kierunki rozwoju wynikające z uwarunkowań środowiska przyrodniczego to:

- zachowanie systemu naturalnych powiązań przyrodniczych, niezbędnych do utrzymania ciągłości przestrzennej obszarów biologicznie cennych,
- zachowanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych terenu,
- zachowanie bioróżnorodności oraz utrzymanie zdolności ekosystemów do odtworzenia zasobów przyrodniczych,
- przywrócenie równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym,
- optymalne wykorzystanie atrybutów przestrzeni przyrodniczej dla rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym zwłaszcza produkcji rolniczej oraz turystyki i rekreacji,
- utrzymanie ochrony obszarów i obiektów objętych ochroną prawną oraz objęcie ochroną dalszych obiektów i obszarów, cennych ze względu na ich rolę w kształtowaniu środowiska przyrodniczego.

Zapisy w studium przekładają się na planowane działania zmierzające do ochrony dziedzictwa kulturowego. Zabiegi pielęgnacyjne zabytkowych parków mają na celu eksponowanie walorów parków a także przeciwdziałanie ich niszczeniu. Objęcie właściwą opieką i pielęgnacją parków zabytkowych będzie skutkować zainteresowaniem wycieczek szkolnych, turystycznych.

Ponadto należy podkreślić występowanie na terenie gminy obszarów chronionych, które posłużą rozwojowi turystyki i rekreacji.

Niewątpliwym walorem naszej gminy jest występowanie znacznej ilości obiektów

zabytkowych, które niestety z powodu braku remontu lub bieżącej pielęgnacji ulegają niszczeniu, a nawet ruinie.

Strategia Rozwoju Gminy Gorzkowice na lata 2015 – 2021

Poddaje analizie środowisko przyrodnicze oraz kulturę i zabytki wskazując szanse na rozwój i popularyzację tych aspektów, jak i zagrożenia wynikające z występujących uwarunkowań. Wśród szans wylicza się: zaplanowane inwestycje proekologiczne, możliwość wykorzystania środków finansowych z Unii Europejskiej, natomiast zagrożenia wynikają z: słabych zabezpieczeń elementów środowiska przed ich degradacją, wolno kształtowanej świadomości ekologicznej społeczeństwa, brak możliwości efektywnego wykorzystania dużej liczby zabytków z powodu braku funduszy na ich odnowienie, adaptację i utrzymanie.

Misją rozwoju Gminy Gorzkowice jest podnoszenie poziomu życia mieszkańców i wspieranie zrównoważonego rozwoju w oparciu o posiadane zasoby oraz poprzez doskonalenie infrastruktury technicznej, poszerzanie oferty i jakości usług publicznych oraz dbałość o środowisko naturalne.

Według Strategii wizja rozwoju Gminy Gorzkowice stanowi projekcję, opis pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie do 2021 roku. Określa stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota gminy, tj. władze samorządowe oraz ich partnerzy (lokalni oraz ponadlokalni), wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu. Wizja ukierunkowana jest prognostycznie, określa cel, do jakiego zmierza Gmina Gorzkowice. Wskazuje ona zasadniczy kierunek podejmowanych działań.

W Strategii wyróżnia się następującą hierarchię celów:

- misja strategii stanowi cel nadrzędny, do którego dąży gmina projektując działania rozwojowe,
- cele strategiczne, wskazujące najważniejsze obszary, których wsparcie jest konieczne dla przyspieszenia rozwoju gminy,
- cele operacyjne, które uszczegóławiają cele strategiczne i zawierają propozycje kierunków działań, koniecznych dla osiągnięcia poszczególnych celów operacyjnych.

Konsekwentne dążenie do osiągania celów strategicznych i operacyjnych będzie przybliżało gminę Gorzkowice do wyznaczonej misji.

Program Ochrony Środowiska Gminy Gorzkowice

Zakres Programu ma odpowiadać zagadnieniom ujętym w Polityce Ekologicznej Państwa, z uwzględnieniem charakteru gminy, potrzeb i preferencji społeczności lokalnej, celów zawartych w programach regionalnych oraz możliwości finansowych gminy. Szczególną uwagę Program poświęca zagadnieniom należącym do zadań własnych gminy z zakresu ochrony środowiska. Opracowując niniejszy dokument uwzględniono programy wyższego rzędu dotyczące polityki ekologicznej prowadzonej na terenie kraju i województwa łódzkiego. Program zawiera cele strategiczne wraz z kierunkami działań krótko – i długookresowych, które uwzględniają przede wszystkim zadania własne gminy z zakresu ochrony środowiska, oraz pozostałe kierunki działań, których realizację gmina prowadzić

będzie na zasadzie ich inicjowania i współpracy z innymi organami administracji rządowej i samorządowej oraz podmiotami gospodarczymi.

W Programie przedstawiono aktualny stan wszystkich niezbędnych elementów środowiska i m.in. na tej podstawie sprecyzowano cele i działania gminy w okresie jego realizacji. Program określa cele strategiczne – do roku 2021 oraz szczegółowe kierunki wraz ze wskaźnikami ich realizacji oraz szczegółowym harmonogramem określającym nakłady finansowe na wyspecyfikowane w nim działania. Przedstawiono też możliwości dostępnych, poza budżetem gminy, źródeł finansowania przedmiotowego Programu.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Gorzkowice prowadzi Wójt Gminy. Jest to zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Gminna ewidencja zabytków stanowi element powiązanego systemu informacji o zabytkach. Karty adresowe zabytków zawierają m.in. rodzaj zabytku, jego nazwę, lokalizację, zdjęcia.

Inwentaryzacja zabytków z terenu Gminy Gorzkowice pozwoliła na określenie stanu zabytków oraz konieczność ich renowacji lub pielęgnacji w celu uniknięcia całkowitej dewastacji a co za tym idzie zaprzepaszczenia spuścizny dziejowej.

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Najdawniejsze ślady osadnictwa z terenu gminy Gorzkowice pochodzą sprzed 3000 lat. We wsi Szczukocice 3 km od Gorzkowic natrafiono na groby i ślady domostw kultury pomorskiej. Nazwa Gorzkowice pochodzi od imienia właściciela miejscowości Gorzka. Ta forma imienia stanowiła skróconą formę imienia Gorzysław. Aż do XVI wieku nazwa nie była jednolita i przybierała różną pisownię Gorzkowice, Gor(s)cowice, Gorzkowicze, Gorkovice.

Najwcześniejszy dokument wspominający Gorzkowice sięga późnego średniowiecza. Z roku 1335 pochodzi przywilej arcybiskupa Janisława nadający tutejszemu kościołowi parafialnemu dziesięciny wsi Cieszanowic, Krosna, Gorzkowic i Żuchowic. W zapisce sądowej piotrkowskiej z roku 1398 pojawia się Żegota z Gorzkowic a w roku 1399 wspomniano jego kmiecia Waclawa. W 1398 i 1401 roku dobra Gorzkowice miał jego dziedzic Ignacy z Gorzkowic, a od 1412 r. Mikołaj z Gorzkowic. Później w roku 1414 w zapisce sądowej radomszczańskej wymieniono Jana Grada z Gorzkowic herbu Amadej. Na podstawie opłat świętopietrza obliczył on, że za panowania króla Kazimierza Wielkiego (XIV w.) liczba mieszkańców wynosiła 720 osób.

W drugiej połowie XV wieku dobra Gorzkowice przechodziły kolejno w posiadanie Mikołaja z Kurozwęk herbu Poraj, czyli Róża, starosty z Szydłowca, od 1482 r. kasztelana z Rozprz.

Do rozbiorów Polski wieś kościelna Gorzkowice leżała w ziemi sieradzkiej

a określano ją jako wieś kościelno-targowa. Dnia 2 czerwca 1494 r., król Jan Olbracht aktem dla Mikołaja z Kurozwęk (zwanego "Lubelczykiem" także "Wrzodem") herbu Poraj, kasztelana sieradzkiego, wieś jego Gorzkowice zmienił na miasto na prawie magdeburskim i nadał 3 roczne jarmarki: na Wniebowstąpienie Pańskie, na 5 Niedzielę Wielkiego Postu i na św. Katarzynę oraz targ tygodniowy w soboty.

Miasto istniało około 30 lat, a Mikołaj z Kurozwęk zmarł w 1506 r. Jego brat Krzesław, który był biskupem kujawskim z siedzibą w Wolborzu, wystawił dwór murowany w Gorzkowicach w końcu XVI wieku. Otrzymane prawa miejskie Gorzkowice utraciły z nieznanej przyczyny z całą pewnością po roku 1524. Po śmierci Mikołaja 1507 r. miasto Gorzkowice przypada Adamowi synowi Mikołaja z Kurozwęk. Z kolei przy okazji sporządzania opisu uposażenia parafii, powstałego w latach 1511 - 1523 podano Gorzkowice - określane już jako wieś szlachecka pozostają w ręku Anny, córki nieżyjącego już Adama z Kurozwęk starosty z Brzeźnicy. Z 1511 r. wykaz wsi należących do parafii wymienione są: Gorzkowice, Gorzkowiczki, Sobaków. Sobakówek, Szczukocice, Bujnice, Bujniczki, Krzemieniewice, Żuchowice, Kotków, Wola Kotkowska, Plucice, Rdułowice; wykaz z roku 1518 dodaje do nich wieś Niemierza. Z lat 1511 - 1523 pochodzi opis uposażenia kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Katarzyny, którego proboszczem był wówczas Jan Klukowski. Składały się na nie: działka z plebanią, trzy pola, gdzie ulokowane były karczmy z należącymi do nich grodami, sadzawka, morga ziemi wymierzona z gruntów wsi Nieradów, morga ziemi koło młyna Pabysz.

W tym czasie w spisach poborowych wykazano tu w 1511 r. 3 łany ziemi uprawnej, zaś w 1518 r. 3 łany, poza tym znajdowała się tutaj karczma i młyn. W roku 1546 jako dawca m. in. dóbr Gorzkowice wymieniony został Jakub Myszkowski, herbu Jastrzębiec, trzymający je po swym ojcu Marcinie Myszkowskim, któremu za sumę 5200 florenów zastawili je wspomniana wyżej Anna z Kurozwęk i jej mąż Hieronim Łaski (herbu Korab, syn Jarosława), wojewoda sieradzki. Jednocześnie w dokumencie tym Jakub Myszkowski przekazał m.in. tę majątność dworzaninowi królewskiemu Piotrowi Kotkowskiemu z Kotkowa. W latach 1522 i 1553 przy okazji poboru jako właściciela Gorzkowic wymieniono Jakuba Myszkowskiego. Podano również w roku 1552 było tu 12 domów. Następnie w roku 1557, Albrecht Łaski (syn Hieronima), wojewoda sieradzki, dziedzic m. in. Gorzkowic, zeznał, że przekazał je swej siostrze Jadwidze z Łasku i Rytwan.

Następnie Gorzkowice przechodzą w ręce Koniecpolskiego herbu Pobóg. Na początku XVII w własność Mikołaja Koniecpolskiego, sędziego ziemskiego sieradzkiego, po którego bezpotomnej śmierci przechodzą w roku 1623 na, jego bratanka Samuela. W tym to właśnie okresie -początek XVII wieku, nad rzeką Prutką w południowej części Gorzkowic sztucznie usypanym wzniesieniu zwanym "Kopiec" przy drodze do Plucic powstała fortyfikacja. Do uformowania obiektu wykorzystano skraj naturalni garbu terenowego otoczonego zakolem doliny Pruty; Kopiec ten ma kształt prostokąta wydłużonego po osi północ-południe o wymiarach u podstawy 125 x 95 m wysokości 8 metrów. Odcięty od terenu od wschodu i południa fosą. W północnej części kopca istnieją fundamenty budynku dwutraktowi o wymiarach 27 x 12,5 m. Miał on charakter bardziej rezydencjonalny niż militarny. Z obie tym

związany jest przekaz piśmienny: według jego miał to być zameczek należący do Walewskich, herbu Kolumna, który w trakcie "Potopu" wysadziła wdowa po jednym z broniąc się przed zamążpójściem za szwedzkiego stronnika, Wacława Sadowskiego. W 1704 r. "zameczek opuszczony przez właścicieli" miał stać się miejscem schronienia dla stronników Augusta został "do szczytu zniszczony" przez generała Rosenstierna., zaś resztę budowli rozebrano i użyto do budowy stajni i innych budynków folwarcznych. Wreszcie Franciszek Zaremba "chciał odbudować zamek i w tym celu przygotował potrzebne matury lecz nagła śmierć nie dozwoliła mu dokonać zamiaru". Następnie Gorzkowice przechodzą w ręce Walewskich, herbu Kolumna, może w efekcie sprzedaży w 1725 r. przez zakonnice Apofonię i Annę, córki Jana Przedbora Koniecpolskiego, spadku po ojcu, braciach Stanisławie, Janie i Aleksandrze oraz dziadzie Samuelu. Nabywcą był Władysław Walewski, który w 1726 roku odstąpił nabyte prawa innym Walewskim. W pierwszej połowie XVIII Gorzkowice należą do Stanisława, syna Aleksandra Walewskiego. W roku 1732 o sumy zapisane na dzierżawie Gorzkowice procesują się Jan Mniewski i Andrzej Stobiecki.

W drugiej połowie XVIII w. Gorzkowice były w posiadaniu rodziny Zarembów, herbu Jastrzębiec. Jej przedstawiciel Franciszek Zaremba. ufundował tu w latach 1771-1773 nowy drewniany kościół parafialny. Kościół ten wybudowano z drzewa modrzewiowego w formie krzywa z dwiema kaplicami: od wschodu murowana a od zachodu drewniana. Stał on na miejscu obecnego. Kaplica murowana będąc starszą od nowo wybudowanego kościoła (1771), została wzniesiona około 1521r. Podstawą geometryczną kościoła była forma krzyża. Ponadto w kościele w murowanej kaplicy, był wmurowany marmurowy nagrobek Jana Kaliny zmarłego w 1635 roku i nagrobek Jana Piusa Chrzanowskiego zmarłego w 1795 roku. Kościół znajdował się na terenie cmentarza grzebalnego, który dopiero w 1807 roku został otoczony ogrodzeniem drewnianym długość - 37 łokci, szerokość 10,75 łokci.

Na podstawie wizytacji dziekańskiej z dnia 2.V.1813 r. stan posiadania kościoła w stosunku do 8. II. 1813 r. uległ znacznemu zubożeniu. Powodem tego było przekazanie części srebra dla władz powstańczych w czasie trwania powstania listopadowego.

Podczas odgruzowywania pogorzeliska drewnianego kościółka, odsłonięto podziemia, w których znaleziono zwłoki umarłych dziedziców Gorzkowic i Rozprzy, przedstawicieli rodziny Zarembów. Zwłoki były bardzo dobrze zachowane, szczególnie zwłoki Józefa Zaremby zmarłego ok. 1695 roku. Mieszkańcy Gorzkowic pochowali zwłoki w krypcie nowego kościoła.

Po śmierci Franciszka Zaremby wieś przeszła w ręce jego syna Stanisława. Ci właśnie Zarembowie wywodzili się prawdopodobnie z Kalinowy pod Sieradzem. Urodzony w 1754 r. Stanisław Zaremba - syn Franciszka, miał w 1824 swój dwór w Szczukocicach. Jako 70 - letni wdowiec pragnie poślubić swoją siostrę cioteczną.

Do wybuchu pierwszej wojny światowej w Gorzkowicach kwaterowały wojska austriackie, niemieckie i rosyjskie.

W czasie I wojny Światowej zabudowania gospodarcze Gorzkowic uległy

dewastacji. Stacjonując wojska austriackie ograbiły nowy kościół z trzech dzwonów.

W roku 1809 parafia Gorzkowice liczyła 1801 mieszkańców a w 1822 roku 2130 osób. W roku 1857 liczba mieszkańców wynosiła 1993 z czego w samych Gorzkowicach 478 osób. W 1835 r. Gorzkowice miały 25 domów i 150 ludzi, a w 1880 r. 53 domy i 437 mieszkańców. Należały wtedy do sukcesorów rodu Orłowskich, a dzierżawił je K. Tymieniecki. W 1835 roku istniała w Gorzkowicach trzyoddziałowa szkoła a w 1893 istniały w gminie trzy szkoły: w Gorzkowicach, Krzemieniewicach i Czernie.

W 1840 r. zaczęto budować kolej żelazną z Warszawy do Sosnowca, a po jej zakończeniu, dnia 13 grudnia 1846 r. przejechał pierwszy pociąg z Piotrkowa do Częstochowy.

W czasie Powstania Styczniowego, w 1863 r., dn. 25 października do Gorzkowic przyszło wojsko rosyjskie, celem obrony kolei przed zniszczeniem jej przez powstańców. Wojsko to stacjonowało w Gorzkowicach przez rok.

W 1895 r. spalił się kościół od iskry z parowozu. Budowa obecnego kościoła staraniem Ignacego Kasprzykowskiego rozpoczęła się w 1896 roku według projektu Konstantego Wojciechowskiego. Neogotycka trzynawowa świątynia o dwóch wieżach z bogatym malowaniem naściennym, witrażami i wystrojem wewnątrz jest jedną z najpiękniejszych świątyń w regionie.

W okresie zaboru ruskiego, w 1911 roku powstała tu kasa pożyczkowo-oszczędnościowa Stefczyka, początek ruchu spółdzielczego na terenie Gorzkowic. W tym okresie powstał szereg instytucji i organizacji społecznych. Inicjatorem tych przedsięwzięć był wspomniany ks. Ignacy Kasprzykowski ówczesny proboszcz.

W 1912 r. powstała Straż Ogniowa. W tym też roku wprowadzano targi tygodniowe w osadzie. W 1919 roku powstał sklep spożywczy spółdzielni "Jedność". W 1923 roku powstała spółka rolniczo handlowa "Hejnał" a w 1926 r. spółdzielnia mleczarska. Powstały dwa kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich. Działalność tych kół to kursy agrotechniczne, agrorolnicze, dysponowanie wspólnym sprzętem rolniczym, kursy szycia i gotowania dla gospodyń wiejskich. Przy plebani skupia się życie kulturalne wsi: koła młodzieży męskiej i żeńskiej, amatorski teatr daje okazjonalne przedstawienia. W 1927 r. w Gorzkowicach była siedmioklasowa szkoła oraz osiem oddziałów jednoklasowych na terenie gminy z 14 nauczycielami.

Domy Madalińskich, Walickich, Turoboyskich, Próchnickich były ostoją uchodźców w czasie II wojny światowej a ich właściciele czynnie wspierali działalność podziemia. Po wojnie majątki ziemiaństwa uwłaszczono gruntu rozparcelowano. Na uwagę zasługują dwa ocalałe dwory: Próchnickich w Żuchowicach i dwór w Cieszanowicach z 1313 r. Jednym z nielicznych zabytków gminy Gorzkowice jest kapliczka p.w. św. Trójcy w Czernie k/Niechcic zwana "Jasną Górką". Dawniej zbierały się tu liczne kompanie z całej okolicy na uroczystość Św. Trójcy. W XVII wieku wzniósł ją właściciel pobliskiego Czerna, pochodzący ze Szwajcarii Szwarcenberg, potem Czarny herbu Nowina. Zwłoki fundatora i jego małżonki spoczywają dotąd w podziemiach kaplicy.

Historia Gorzkowic to też bytność społeczności żydowskiej w okresie

międzywojennym. W rynku Gorzkowickim do 2008 r. stała synagoga żydowska, którą po wojnie przebudowano przystosowując jako magazyn zbożowy. Na gorzkowickim rynku stoją dwa obeliski: jeden z nich ku czci poległym w walkach o wyzwolenie ufundowany przez koło „ZBOWiD”. Drugi obelisk poświęcony poległym AK-owcom. W okresie wojny na terenie gminy Gorzkowice działała trzecia Kompania batalionu „Żubr” pod dowództwem „Giermka” - Stanisława Wiewióry i jego zastępcy „Sokoła” -Józefa Olejniczaka. Kompania ta liczyła 183 żołnierzy.

Po wojnie najprężniej działającym przedsiębiorstwem była Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska" zatrudniająca ponad 200 osób, Bank Spółdzielczy, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Spółdzielnia Kółek Rolniczych. W 1970 r. powstało tu Przedsiębiorstwo Produkcji Betonów „Gofabet”.

W 1960 r. Gorzkowice miały już 1749 mieszkańców. W 2011 r. gmina liczyła 8846 mieszkańców. Od początku lat pięćdziesiątych XX wieku działalność samorządowa gminy „nadrobiła” niedostatek infrastruktury gminnej, jaka istniała od okresu wyzwolenia: wybudowano i zmodernizowano wiele dróg, skanalizowano Gorzkowice, zbudowano linię telefoniczną, wybudowano oczyszczalnię ścieków i ujęcie wody, powstała nowa szkoła, sieć gazyfikacyjna, wodociągowa. W 1998 roku oddano do użytku ponad 200 ha zbiornik wodny „Cieszanowice”. Okoliczne lasy i łąki są wymarzoną terenem rekreacyjnym. Warto zobaczyć wrzosowiska na południe od lasu Krzemieniowskiego czy rozległe w tej okolicy uroczyska. Niewątpliwym atutem terenu Gminy Gorzkowice są liczne zabytki będące świadectwem kart historii. Korzystny dojazd drogami czy koleją PKP sprzyja odwiedzeniu Gorzkowic.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 3 pkt 14 definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego jako „postrzegania przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”. Oznacza to, że do krajobrazu kulturowego zaliczyć możemy ukształtowanie terenu, układy zieleni a także założenia urbanistyczne i ruralistyczne. Jest to więc fragment przestrzeni geograficznej będący wynikiem przekształcenia krajobrazu naturalnego spowodowanego działalnością człowieka w ramach poszczególnych grup kulturowych. Gmina Gorzkowice cechuje się szczególnymi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi potwierdzeniem czego jest objęcie terenu różnymi formami ochrony przyrody. Gmina ma charakter rolniczy. Powierzchnia użytków rolnych stanowi 78% całkowitego obszaru gminy, lasy i grunty leśne zajmują 15%, i skupiają się we wschodniej części gminy. Na terenie gminy położonych jest 21 sołectw, w skład których wchodzi 52 miejscowości.

Na obszarze gminy Gorzkowice istnieją obszary objęte ochroną: Obszar Chronionego Krajobrazu „Doliny Widawki”, Sulejowsko - Spalski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 (Dąbrowy w Marianku, Lasy Gorzkowickie fragment uroczyska leśnego Szczukocice) .

Gmina, podobnie jak całe województwo łódzkie jest bardzo słabo zalesiona. Lasy zajmują ok. 15% powierzchni gminy, w większości są to lasy sosnowe. Kondycja terenów leśnych na terenie Gminy Gorzkowice nie jest dobra. Na skutek przejścia trąby powietrznej 15.08.2008 roku prawie całkowitemu zniszczeniu uległ Las Leonów.

Do roślin chronionych, które występują na obszarze Gorzkowic możemy zaliczyć: zawilec wielokwiatowy, sasankę łąkową, grązel żółty, pantofelki oraz cisy.

Najpospolitsze zwierzęta chronione to: jeże, zające, dziki, jaskółki, wróble, jastrzębie, zaskronce, ropuchy i padalce.

Na terenie gminy znajduje się 14 użytków ekologicznych (w większości bagna, pastwiska) oraz liczne pomniki przyrody zlokalizowane głównie na terenie miejscowości Gościnna, Żuchowice, Sobakówek, Cieszanowice, Szczepanowice, Kotków.

Gmina nie jest bogata w zasoby naturalne. Na terenie gminy występują kruszywa naturalne: piaski i żwiry w Daniszewicach i Kopaninie. Złóża w Daniszewicach są obecnie eksploatowane na podstawie udzielonej koncesji. W północno-wschodniej części gminy znajduje się zbiornik retencyjny Cieszanowice o powierzchni 217 ha. Stanowi element zabezpieczenia przeciwpowodziowego oraz pełni funkcje rekreacyjne. Wody ze zbiornika wykorzystywane są do potrzeb nawadniania pól uprawnych.

Teren Gminy Gorzkowice obfituje w liczne prehistoryczne świadectwa kultury materialnej, wyodrębnione w ramach badań archeologicznych, których wykaz stanowi 231 kart. Na szczególną uwagę zasługuje XVII-wieczna fortalicja, z którą wiążą się liczne legendy. Oto jedna z nich:

W zamku pod Gorzkowicami, za nieszczęśliwego panowania Jana Kazimierza, mieszkała piękna wdowa po jednym z Walewskich, herbu Pierzchała czy Kolumna - skarbniku, czyli też cześniku ziemi radomskiej. Wśród licznych jej wielbicieli i kandydatów do ręki, był pułkownik Wacław Sadowski, podobno "pierwsza miłość" młodej wdowy, ale niestety, zdrajca, który ze Szwedami poszedł pod Częstochowę. Był to człowiek gwałtowny i ludziom, za swoje postęпки, niemiły. Pewnego dnia, dostawszy się na czele zbrojnych do zamku Walewskich, pułkownik stanął przed piękną wdową oświadczając, że jeszcze tej nocy będzie ona jego żoną. W razie oporu - zamek zostanie zburzony, a piękna pani siłą uprowadzona. Na to dziedziczka gorzkowickiego zamku orzec miała: - Jeśli koniecznie chcesz mojej śmierci, dziś o północy będę gotowa. Tę wersję wydarzeń podał w 1851 roku Adam Amilkar Kosiński w wydanym w Wilnie dziele - "Miasta wsie i zamki polskie" (tom II). - Uradowany Sadowski - pisze A. A. Kosiński - nie pojmując prawdziwego znaczenia odpowiedzi wdowy, zostawiwszy na straży kilkunastu żołnierzy, sam "pobiegł" do Piotrkowa, by zaprosić na swój ślub Generałów i Oficerów Szwedzkich tam kwaterujących, chętnie przyjęto wezwanie i winszując szczęścia Pułkownikowi (pisownia dosłowna - przyp. mój), w świetnym orszaku udano się z nim do Gorzkowic. Przez ten czas młoda wdowa, według zeznań służących, przebywała zamknięta w swojej komnacie, modląc się i płacząc, co się

działo w jej sercu, Bóg sam jeden wie... Piękna kobieta pogardzała pułkownikiem - zdrajcą. A przecież kochała go wcześniej - łączyły ich wspomnienia. Razem się bawili jako dzieci. Czy nie kochała go i teraz? W ciągu jednego dnia jej wierni słudzy nadziwić się nie mogli jej odmiany. Jak się okazało, udało się jej wydostać z zamkniętej komnaty. Widać ktoś z wiernych sług dopomógł. Pobieгла do zamkowej baszty, w której był arsenał pełen beczek prochu... Sadowski tymczasem ze szwedzkimi oficerami jechał do Gorzkowic, wioząc zarazem z sobą księdza, który miał pobłogosławić jego ślubny obrzęd... Jechał pełen wiary w swoją szczęśliwą gwiazdę, kiedy na parę staj drogi od zamku napotkał go stary służący... Sługa wręczył pułkownikowi - zdrajcy bilet, zawierający następującą treść: - Jeśli lękasz się Boga i własnego sumienia, jeśli nie chcesz mej zguby, czas jeszcze, powróć do Piotrkowa i nigdy nie chciej widzieć się ze mną. - Wracaj do swojej pani! - miał wykrzyknąć hardy pułkownik. - Przecież sama obiecała, że o północy będzie moją żoną. Tak też być musi... Wierny sługa w porę dotarł do zamku. Przybył tu przed orszakiem zdrajcy Sadowskiego. Wtedy piękna dziedziczka kazała całej służbie opuścić zamek. Kiedy pułkownik w otoczeniu Szwedów wjechał na most zamkowy i w oknie baszty dostrzegł wybrankę swego serca nisko się jej pokłonił, potężny grzmot powalił na ziemię nieproszonych gości. Piękna wdowa, która chciała zdrajcy, zginęła w gruzach strzaskanej baszty zamkowej.

Gmina Gorzkowice reprezentuje krajobraz o dużych walorach historycznych, kulturowych, wartościach krajobrazowych i krajoznawczych.

Tereny Gminy mają bogatą historię, której pozostałościami są: układy przestrzenne miejscowości, rozmieszczenie dróg, budynki i ich architektura, a także tradycje kulturowe mieszkańców. Spośród wsi na terenie gminy na uwagę zasługują: Czerno, Gorzkowice, Szczukocice ze względu na ich historyczne układy przestrzenne, które świadczą o rozwoju wsi ich charakterze i pozycji.

Ważną do dziś rolę pełnią obiekty architektury sakralnej z nimi ściśle wiąże się historia gminy, należą do nich kościoły:

- PW Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gorzkowicach,
- PW Św. Trójcy w Czernie.

Ważnymi zabytkami sztuki sakralnej są licznie krzyże i kapliczki przydrożne występujące w poszczególnych sołectwach m.in. (Żuchowice, Szczepanowice, Plucice, Krzemieniewice, Krzemieniewice Kolonia, Gościnna, Gorzkowice) oraz XIX-wieczny cmentarz w Gorzkowicach.

Cennym obiektem zabytkowym na terenie gminy jest odnowiony dwór w Cieszanowicach, znajdujący się w prywatnym posiadaniu. Dwór i zespoły dworskie w Bujnicach oraz Żuchowicach wymagają kapitalnego remontu. Dwór w Sobakówku nie zachował się. Zły stan parków zabytkowych dyktuje konieczność wprowadzenia właściwych form ochrony. Parki w Gościnnej, Szczepanowicach, Kotkowie, Żuchowicach, Sobakowie, Sobakówku, Bujnicach wymagają pielęgnacji. Jedynie w Szczukocicach i Cieszanowicach parki zostały odnowione i uprzątnięte.

Ochrona i opieka nad zabytkami w Gminie Gorzkowice nabiera znaczenia z uwagi na rosnącą świadomość zachowania tradycji, tożsamości i dziedzictwa kulturowego gminy.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Tab. 1 Wykaz zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Gorzkowice

Lp	Miejscowość	Ulica	Nazwa	Określenie	Data	Uwagi
1.	Gorzkowice	Cmentarna	Cmentarz rzymsko-katolicki	-	2 poł. XIX w.	-
2.	Bujnice	-	Budynek gosp.	-	Pocz. XX w.	-
3.	Gorzkowice	Rynek	Kościół parafialny rzymsko-katolicki	PW Najświętszego Serca Pana Jezusa	1896-1914	-
4.	Bujnice	-	Zespół dworski	-	2 poł. XIX w.	-
5.	Bujnice	-	Chlewnia	-	Pocz. XX w.	-
6.	Bujnice	-	Park	Dworski	Pocz. XIX w.	-
7.	Bujnice	-	Dwór	-	XIX w.	-
8.	Bujnice	-	Stodoła	-	XX w.	-
9.	Bujnice	-	Spichlerz	-	2 poł. XIX w.	-
10.	Cieszanowice	-	Dwór	-	XIX w.	-
11.	Szczukocice	-	Park	-	Kon. XIX w.	-
12.	Cieszanowice	-	Park	Dworski	Pocz. XIX w.	-
13.	Czerno	-	Kaplica rzymsko-katolicka	PW Św. Trójcy	XVII w.	-
14.	Czerno	-	Układ przestrzenny	Wieś sznurowa	1335 r.	-
15.	Gorzkowice	Rynek	Kościół parafialny rzymsko-katolicki	PW Najświętszego Serca Pana Jezusa	1896-1914	-
16.	Gorzkowice	Przedborska	Fortalicja	-	XVII w.	-
17.	Gorzkowice	-	Układ przestrzenny	Miejski układ przestrzenny	1335 r.	-
18.	Gorzkowice	Rynek 1	Dawny dom parafialny	-	Kon. XIX w.	-
19.	Gorzkowice	Rynek 2a	Plebania	-	1902 r.	-
20.	Gorzkowice	Rynek 2a	Zespół kościelny	-	1896-1925 r.	-
21.	Gorzkowice	Częstochowska 51	Dom	-	Kon. XIX w./ pierwsza poł.XX w.	-
22.	Gorzkowice	Kościelna 1	Dom	-	Kon. XIX w./ pierwsza poł.XX w.	-
23.	Gorzkowice	Kościelna 6	Dom	-	Kon. XIX w./ pierwsza poł.XX w.	-
24.	Gorzkowice	Leonów	Park	-	XIX w.	-
25.	Gorzkowiczki	-	Park	-	XIX w.	Nie istn.
26.	Gorzkowiczki	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
27.	Gorzkowiczki	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
28.	Gościnna	-	Budynek dworski	-	XVIII-XX w.	Nie istn.
29.	Gościnna	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	XIX w.	-
30.	Gościnna	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
31.	Gościnna	-	Park	-	Pierwsza poł.XIX w.	-
32.	Kotków	-	Park	-	XIX w.	-
33.	Kol. Krzemieniewice	-	Młyn	Wodny	1937 r.	-
34.	Kol. Krzemieniewice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	1934 r.	-
35.	Kol. Krzemieniewice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	1934 r.	-
36.	Plucice	-	Układ przestrzenny	Ulicówka	1386 r.	-

37.	Plucice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
38.	Plucice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
39.	Sobaków	-	Park	Dworski	XIX w.	-
40.	Sobakówek	-	Zespół dworski	-	XIX w.	-
41.	Sobakówek	-	Dwór	-	XIX w.	-
42.	Sobakówek	-	Park	Dworski	Druga poł. XIXw.	-
43.	Szczepanowice	-	Park	Dworski	Pocz. XIXw.	-
44.	Szczepanowice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	1935 r.	-
45.	Szczepanowice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	Pocz. XX w.	-
46.	Szczukocice	-	Układ przestrzenny	Układ nierozpoznawalny	1386 r.	-
47.	Wilkoszewice	-	Park	-	XIX w.	-
48.	Żuchowice	-	Park	Dworski	Pocz. XIX w.	-
49.	Żuchowice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	XIX w.	-
50.	Żuchowice	-	Kapliczka rzymsko-katolicka	-	XIX w.	-
51.	Żuchowice	-	Zespół dworski	-	XIX-XX w.	-
52.	Żuchowice	-	Spichlerz	-	Pocz. XX w.	-
53.	Żuchowice	-	Dwór	-	1863 r.	-

Na terenie Gminy Gorzkowice znajdują się liczne obiekty kultury materialnej. W rejestrze zabytków nieruchomości województwa łódzkiego znajduje się:

- **Fortalicja w Gorzkowicach**

Fortalicja pochodzi z XVII wieku. Wpisana na listę wojewódzkiego rejestru zabytków decyzją Nr 687 z dnia 16.09.1967 r.

Według legendy zamek miała wysadzić w powietrze w czasie potopu szwedzkiego jego właścicielka Sadowska po to, by pod gruzami pogrzebać szwedzki sztab wojskowy, uczujący po zdobyciu fortalicji. O zamku w Gorzkowicach nie zachowały się do dnia dzisiejszego jakiegokolwiek wzmianki historyczne. Należy przypuszczać, iż obiekt ten prawdopodobnie nigdy nie został ukończony i nigdy nie był użytkowany. Współczesne badania dają podstawy do przypuszczeń, iż gorzkowicki zamek miał być wyjątkową na współczesnej ziemi łódzkiej budowlą w typie „palazzo in fortezza”. Pozostałości zamku znajdują się na wyniosłym nasypie ziemnym o wymiarach 120 x 90 metrów znajdującym się na południowo – wschodnim krańcu miejscowości, gdzie przekopem odcięto naturalny garb, tworząc prostokątny kopiec. Analizy architektoniczne wykazały, że w północnej części wspomnianego nasypu rozpoczęto wznoszenie prostokątnego, kamiennego, dwutraktowego budynku o wymiarach 13 x 27 metrów, wbudowanego w kurtynę bramową. Naroża kopca zostały sztucznie wydłużone, co może wskazywać na to, iż planowano tu wzniesienie przynajmniej czterech bastionów.

Nowożytna fortalicja w Gorzkowicach jest obiektem zabytkowym o bardzo dużej wartości historycznej i naukowej, stanowi unikalny przykład XVII wiecznej architektury obronnej. Na jej terenie znajdują się warstwy kulturowe, co potwierdziły badania archeologiczne prowadzone na tym terenie.

Fortalicja zlokalizowana jest przy ul. Przedborskiej w Gorzkowicach. W chwili obecnej po dawnej budowli zostały jedynie pozostałości fundamentów. Kopiec, na którym znajdował się zamek został zagospodarowany w 2010 r.

Kopiec w Gorzkowicach

Kopiec w Gorzkowicach

Kopiec w Gorzkowicach

- **Bujnice - Park Dworski, nr rej.: 289 z 31.08.1983 i z 14.07.1995**
Pochodzący z początków XX w. park dworski. Na jego terenie można nadal oglądać ruiny dawnego dworu.

- **Cieszanowice – Park Dworski, nr rej.: 295 z 31.08.1983**
Pochodzący z początków XIX w. park dworski.

- **Kaplica rzymsko-katolicka PW Św. Trójcy w Czernie, nr rej.: 157-IX-3 z 02.05.1947 i z 24.01.1962**

Kaplica położona jest na wzniesieniu zwanym Jasną Górką, dziś porośłym lasem iglastym. Kaplica rzymsko-katolicka PW Św. Trójcy w Czernie została wybudowana w XVII w. w stylu późnobarokowym. Na prostokątnym rzucie nawa zamknięta łukiem prezbiterium od zachodu. Ściany murowane, otynkowane. Dach dwuspadowy, nad zakrystią namiotowy, kryty blachą. Gruntowny remont Kaplicy został przeprowadzony przy wsparciu konserwatora zabytków z Piotrkowa Tryb., a staraniem obecnego proboszcza ks. Ryszarda Bryłki w 2012r. Wymieniono wtedy drewniany strop całe wiązania dachowe, kaplicę przykryto czerwoną dachówką, wybudowano nową wieżyczkę - dzwonnice.

W Czernie na Jasnej Górcie co niedziela i w większe święta odprawiana jest dla

okolicznych mieszkańców Msza Święta.

Kaplica PW Św.Trójcy w Czernie

- **Gościnną – Park Dworski, nr rej.: 307 z 31.08.1983 i z 14.09.1993**
Pochodzący z początków XIX w. park dworski.

- **Kotków – Park Dworski, nr rej.: 379 z 10.11.1986**
Pochodzący z początków XIX w. park dworski.

- **Sobaków – Park, nr rej.: 215/p - II – 25 z 27.11.1948 oraz 08.12.1992**
Pochodzący z początków XIX w.

- **Sobakówek – Park Dworski, nr rej.: 25/p - IX – 10 z 27.11.1948 oraz 406 z 13.06.1989**

- **Szczepanowice – Park, nr rej.: 237/P - IX – 33 z 09.01.1950 i z 18.12.1995**

- **Żuchowice – Park Dworski, nr rej.: 330 z 31.08.1983**
Pochodzący z początków XIX w.

W ewidencji konserwatorskiej znajduje się:

- **Kościół parafialny rzymsko-katolicki w Gorzkowicach PW Najświętszego Serca Pana Jezusa**

Wzniesiony w latach 1896 – 1898 przez Konstantego Wojciechowskiego. Kościół powstał na miejscu starego – zniszczonego pożarem w centrum Gorzkowic przy skrzyżowaniu ulic Rynek i Kościelnej. Świątynia zbudowana w stylu neogotyckim, fasada szeroka z dwiema wieżami. Kościół murowany z cegły

czerwonej, dzieli się na trzy nawy, posiada pięć marmurowych ołtarzy, piękną, rzeźbioną ambonę, a naprzeciwko niej dużą figurę św. Piotra w okowach. Wielki ołtarz zbudowano z ciemnego marmuru kieleckiego, podobnie i mensy czterech bocznych ołtarzy o nastawach z drewna dębowego. Tabernakulum wykonano z brązu, a piękną białą chrzcielnicę z marmuru kararyjskiego. Kościół posiada osiemnasto - głosowe organy rigeriowskie, kolorowe witraże, posiada terakot, umeblowanie w zakrystii dębowe. Polichromie kościoła wykonał Noskowski artysta-malarz z Warszawy, przy której pracował dwa lata. W zabytkowym wyposażeniu wnętrza obecnej świątyni należy wyróżnić jeszcze obraz „Ecce Homo” sprzed 1798r oraz drewniany krucyfiks i rokokową ramę z XVIII w. W dniu 11 XI 1902 r. odbyła się uroczysta konsekracja kościoła. W roku 1975 przystąpiono do generalnego remontu kościoła. W 2007 roku w zachodniej części kościoła została otworzona kaplica całodziennej adoracji Najświętszego Sakramentu.

Sam kościół, jak i jego otoczenie zadbane i utrzymywane w należytym stanie. Wokół kościoła zlokalizowane są budynki, które wchodzi w skład zespołu zabudowy kościelnej, wpisanej do ewidencji zabytków. Na szczególną uwagę zasługuje plebania pochodząca z 1902 r., która wymaga natychmiastowej restauracji. W lepszym stanie technicznym są budynki gospodarcze i dawnej organistówki, w których obecnie prowadzi się działalność gospodarczą i handlową. Jednakże one również wymagają remontu i odnowienia elewacji frontowych.

Kościół został wpisany do rejestru zabytków decyzją Nr A/81 z 27.07.2009 r.

Kościół PW Najświętszego Serca Pana Jezusa

Kościół PW Najświętszego Serca Pana Jezusa

- **Cmentarz rzymsko-katolicki w Gorzkowicach**

Pierwszy cmentarz grzebalny znajdował się wokół kościoła w Gorzkowicach. Od połowy XIX wieku zaczęto chować zmarłych na cmentarzu oddalonym od kościoła o około 500 m przy obecnej ul. Cmentarnej. Cmentarz zajmuje powierzchnię około 3,73 ha. Liczy ponad 2500 grobów. Charakteryzuje się różnorodnością form grobowców. Na szczególną uwagę zasługują te najstarsze pochodzące z końca XIX wieku i początku XX wieku tj. grobowiec rodziny Żakowskich, pomnik rodziny Kulejewskich. Układ cmentarza jest raczej nieregularny co wynika z różnorodności, wielkości, gabarytów powstających grobów. Drzewa porastające cmentarz zostały w większości zniszczone w wyniku trąby powietrznej, która miała miejsce 15 sierpnia 2008 r. Ogródzenie cmentarza - murowany z cegły mur - powstało w 1905 roku.

W 2012 r. rozpoczęto budowę kaplicy cmentarnej. Kaplica cmentarna służy wyłącznie modlitwom za zmarłych, a przede wszystkim do odprawiania katolickiego pogrzebu. Kaplica jest od 1 listopada 2015r. (poświęcenie i oddanie do użytku) jedynym miejscem odprawiania Mszy pogrzebowej.

Cmentarz rzymsko-katolicki w Gorzkowicach

Cmentarz rzymsko-katolicki w Gorzkowicach

*Kaplica cmentarna
w Gorzkowicach*

Mimo że Gmina Gorzkowice jest uboga w pamiątki z przeszłości, historia Gorzkowic i kraju jest kultywowana i stale obecna w świadomości mieszkańców. Najlepszym tego dowodem są pomniki Ochrony Pamięci Narodowej znajdujące się w centrum miejscowości, a mianowicie:

- Pomnik Żołnierzy Armii Krajowej i Konspiracyjnego Wojska Polskiego z rejonu Gorzkowic walczących o wolną Polskę i ich dowódców.
- Pomnik postawiony w 1985 roku w 40-tą rocznicę zwycięstwa nad faszyzmem w hołdzie walczącym i poległym o wyzwolenie Ojczyzny.

Niezwykle istotnym wydarzeniem w życiu kulturalnym Gminy Gorzkowice było uroczyste odsłonięcie i poświęcenie w dniu 14 października 2018 roku obelisku upamiętniającego 100-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości.

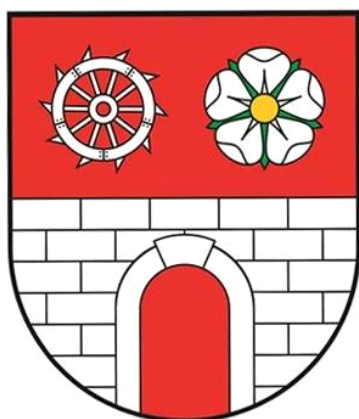
Mieszkańcy Gminy Gorzkowice, wdzięczni bohaterom walczącym w obronie naszej Ojczyzny uwiecznili to wydarzenie, wznosząc obelisk w honorowym miejscu, na placu przy Kościele Parafialnym Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gorzkowicach.

Po uzyskaniu opinii Instytutu Pamięci Narodowej oraz jednogłośnie pozytywnym zaopiniowaniu przez Radę Gminy Gorzkowice na tablicy obelisku umieszczono napis : „ Bohaterom w 100 – lecie odzyskania Niepodległości – Mieszkańcy Gminy Gorzkowice ”. Zdjęcie poniżej.

Symbole Gminy Gorzkowice

Uchwałą Nr X/67/2015 Rady Gminy Gorzkowice z dnia 8 września 2015 r. ustanowiono herb Gminy Gorzkowice – jest nim w polu czerwonym mur kamienny z przejazdem, nad nim koło wozowe z promieniście zaćwiczonymi ostrzami (koło św. Katarzyny Aleksandryjskiej) i róża w pas.

5.2.4. Zabytki ruchome

W kościele parafialnym PW Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gorzkowicach znajdują się następujące zabytki ruchome wpisane na listę zabytków decyzją KL.V-660/62/73 z dnia 25.10.1973 r.:

<i>Nr</i>	<i>Opis</i>
1	Ołtarz główny neogotycki z 1898r. (marmur kielecki)
2	Ołtarz boczny neogotycki z 1898r. (marmur, drewno, rzeźby, polichromia)
3	Ołtarz boczny neogotycki z 1898r. (marmur, drewno, rzeźby, polichromia)
4	Obraz „ecce homo”, barokowy z 1798r. (olej, deska)
5	Krucyfiks barokowy z końca XVIII. (drewno, polichromia)
6	Rama obrazu Matki Boskiej z dzieciątkiem, rokokowa z II poł. XVIII. – w kruchcie
7	Ambona neogotycka z końca XIX (drewno, snycerka, rzeźby)
8	Mównica z figurą, neogotycka z końca XIX. (drewno, polichromia)
9	Witraż okien nawy bocznej, neogotycki z końca XIX w.
10	Witraż okien nawy bocznej, neogotycki z końca XIX w.
11	Krzyż ołtarzowy neogotycki z końca XIX w(mosiądz)
12-13	Dwa relikwiarze neogotyckie z końca XIX w(mosiądz)

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne na terenie Gminy Gorzkowice zostały opisane i zaktualizowane w oparciu o „Archeologiczne Zdjęcie Polski”. Wykaz stanowisk składa się z 231 kart odpowiadającym poszczególnym stanowiskom.

Wśród stanowisk archeologicznych znajduje się XVII-wieczna fortalicja: nr obszaru AZP 78-53, nr stanowiska na obszarze AZP 1, nr stanowiska w miejscowości 1.

Lp.	Lokalizacja	Nr obszaru	Nr stanowiska	Kultura	Funkcja	Chronologia
1	Porosło	77-52	20	Przeworska	Osada	pśr owr
2	Porosło	77-52	21	Przeworska	Osada	owr
3	Porosło	77-52	22	Łużycka	Osada	eb
4	Porosło	77-52	23	Trzciniecka, Łużycka	Osada	II eb
5	Cieszanowice	77-53	7	Łużycka Pomorska	Cmentarzysko, Cmentarzysko	ha-la wła
6	Szczepanowice	77-53	8	Przeworska	Osada	owr
7	Bukowina	77-53	18		Osada	now
8	Cieszanowice	77-53	19		Osada	now
9	Gościnną	77-53	21	Pradziejowa Łużycka	Ślad osady Ślad osady	ek I-III eb
10	Gościnną	77-53	22	Łużycka	Cmentarzysko	III eb
11	Gościnną	77-53	23	Pradziejowa Pradziejowa	Osada Ślad osady	I eb me
12	Gościnną	77-53	24		Osada	now
13	Gościnną	77-53	25		Osada	now
14	Gościnną	77-53	26		Osada	III wśr
15	Sobakówek	77-53	34		Osada	now
16	Sobakówek	77-53	35	Przeworska	Osada	la
17	Sobakówek	77-53	36	Przeworska	Osada	la
18	Sobakówek	77-53	37		Osada	now
19	Sobakówek	77-53	38		Osada	now
20	Sobakówek	77-53	39		Osada	pśr-now
21	Sobakówek	77-53	40		Ślad osady	III wśr
22	Szczepanowice	77-53	50	Pomorska	Osada	wła
23	Szczepanowice	77-53	51		Osada osada	III wśr now
24	Szczepanowice	77-53	52	Pradziejowa	Ślad osady	
25	Szczepanowice	77-53	53	Pradziejowa	Ślad osady	
26	Szczepanowice	77-53	54	Przeworska	Osada	la-owr
27	Szczepanowice	77-53	55	Pradziejowa	Ślad osady Osada	eb III wśr
28	Wilkoszewice	77-53	56		Osada	now
29	Wilkoszewice	77-53	57		Osada	now
30	Wilkoszewice	77-53	58		Osada	pśr-now
31	Wilkoszewice	77-53	59		Osada	now
32	Wilkoszewice	77-53	60		Osada	now
33	Wilkoszewice	77-53	61		Osada	pśr-now
34	Wilkoszewice	77-53	62	Przeworska	Osada Osada	la III wśr
35	Wilkoszewice	77-53	63		Osada Osada	pśr now
36	Cieszanowice	77-54	29	Łużycka	Osada	ha

37	Cieszanowice	77-54	30		Ślad osady	ek, eb
38	Grabostów	78-52	32	Pradziejowa	Osada	eb
39	Grabostów	78-52	33	Przeworska	Ślad osady	pla-owr
40	Grabostów	78-52	34		Osada	now
41	Gorzkowice	78-53	1		Fortalicja	now
42	Cieszanowice Kolonia	78-53	2	Pradziejowa	Osada Ślad osady	III wśr ek
43	Cieszanowice Kolonia	78-53	3	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek wśr now
44	Cieszanowice Kolonia	78-53	4		Ślad osady	wśr
45	Cieszanowice Kolonia	78-53	5	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	pśr ek
46	Cieszanowice Kolonia	78-53	6	Pradziejowa	Ślad osady	ek
47	Cieszanowice Kolonia	78-53	7	Pradziejowa	Osada Ślad osady Osada	pśr ek wśr
48	Cieszanowice Kolonia	78-53	8		Ślad osady Ślad osady	pśr now
49	Szczepanowice	78-53	9	Pradziejowa Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
50	Szczepanowice	78-53	10	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek pśr
51	Szczepanowice	78-53	11	Łużycka	Osada Cmentarzysko	pśr ha/la
52	Szczepanowice	78-53	12	Przeworska	Osada Ślad osady	pśr owr
53	Szczepanowice	78-53	13	Przeworska	Ślad osady Ślad osady	pśr owr
54	Szczepanowice	78-53	14	Pradziejowa	Osada Ślad osady	pśr ek
55	Szczepanowice	78-53	15	Pradziejowa Przeworska	Ślad osady Ślad osady Osada	ek owr pśr
56	Szczepanowice	78-53	16		Osada	pśr
57	Szczepanowice	78-53	17	Przeworska	Ślad osady Ślad osady	owr pśr
58	Szczepanowice	78-53	18		Osada	pśr
59	Szczepanowice	78-53	19		Ślad osady Ślad osady	now pśr
60	Szczepanowice	78-53	2	Pradziejowa	Ślad osady	
61	Szczepanowice	78-53	20	Pradziejowa Łużycka	Ślad osady Osada Osada	ek ha/la pśr
62	Szczepanowice	78-53	21	Łużycka	Ślad osady Ślad osady	ha now
63	Szczepanowice	78-53	22	Pradziejowa Przeworska	Ślad osady Osada	ek owr
64	Szczepanowice	78-53	23	Przeworska	Ślad osady Osada	owr pśr
65	Bujnice	78-53	24		Osada	III wśr
66	Szczepanowice	78-53	25		Osada	wśr
67	Szczepanowice	78-53	26	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ne wśr
68	Bujnice	78-53	28		Ślad osady	pśr
69	Bujnice	78-53	29	Łużycka	Osada	ha/ la
70	Bujnice	78-53	30		Ślad osady	III wśr
71	Bujnice	78-53	31		Osada	wśr
72	Szczepanowice Kolonia	78-53	32		Osada	pśr
73	Szczepanowice Kolonia	78-53	33	Łużycka	Osada Ślad osady	ha/ la pśr
74	Szczepanowice Kolonia	78-53	34	Pradziejowa Łużycka	Ślad osady Osada Ślad osady	ek ha/la wśr

75	Szczepanowice Kolonia	78-53	35	Pradziejowa	Ślad osady Osada Ślad osady	ek wśr pśr
76	Szczepanowice Kolonia	78-53	36		Osada	wśr
77	Szczepanowice Kolonia	78-53	37	Przeworska	Osada Osada	owr pśr
78	Bujnice Kolonia	78-53	38	Łużycka	Osada	eb
79	Gorzkowice	78-53	39	Pradziejowa Przeworska	Osada Ślad osady	ek owr
80	Gorzkowice	78-53	40		Ślad osady Osada	now pśr
81	Gorzkowice	78-53	41		Osada	pśr
82	Plucice	78-53	42	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady Ślad osady	ek wśr pśr
83	Plucice	78-53	43		Osada	pśr
84	Ryszardów	78-53	44		Ślad osady	wśr
85	Ryszardów	78-53	45	Pradziejowa	Ślad osady	ek
86	Gorzkowice	78-53	46	Łużycka	Ślad osady	ha
87	Gorzkowice	78-53	47	Pradziejowa	Ślad osady	ek
88	Gorzkowice	78-53	48	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady Osada	ek pśr now
89	Krzemieniewice Kolonia	78-53	49	Pradziejowa Pradziejowa	Osada Ślad osady	me
90	Krzemieniewice Kolonia	78-53	50	Pradziejowa	Ślad osady	ek
91	Kopanina	78-53	51		Ślad osady Ślad osady	pśr ek
92	Kopanina	78-53	52	Pradziejowa	Ślad osady	ek
93	Gorzkowice	78-53	53	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek wśr
94	Gorzkowice	78-53	54		Osada	now
95	Gorzędów Kolonia	78-53	55		Osada Ślad osady	pśr ek
96	Gorzędów Kolonia	78-53	56	Pradziejowa	Ślad osady	ek
97	Gorzędów Kolonia	78-53	57		Osada	pśr
98	Gorzędów Kolonia	78-53	58		Osada	pśr
99	Szczukocice	78-53	59		Osada Ślad osady	pśr
100	Szczukocice	78-53	60	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek pśr
101	Szczukocice	78-53	61		Osada	wśr/ pśr
102	Ryszardów	78-53	62		Osada Ślad osady	pśr ek
103	Ryszardów	78-53	63	Pradziejowa	Ślad osady Osada Osada	me wśr pśr
104	Ryszardów	78-53	64		Osada	wśr-pśr
105	Ryszardów	78-53	65		Ślad osady	pśr
106	Ryszardów	78-53	66		Osada	pśr
107	Plucice	78-53	67	Przeworska	Ślad osady	owr

					Ślad osady	pśr
108	Plucice	78-53	68	Łużycka Pradziejowa Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady Ślad osady Ślad osady	eb pśr ek
109	Plucice	78-53	69		Osada	now
110	Plucice	78-53	70		Ślad osady	pśr
111	Szczukocice	78-53	71	Pomorska	Osada	ha/la
112	Szczukocice	78-53	72	Łużycka	Cmentarzysko	ha/la
113	Szczukocice	78-53	73	Łużycka	Osada	ha/la
114	Szczukocice	78-53	74		Ślad osady	wśr
115	Szczukocice	78-53	75	Łużycka	Ślad osady Ślad osady	ha now
116	Szczukocice	78-53	76	Pradziejowa	Ślad osady	ek
117	Gorzędów Kolonia	78-53	77	 Pradziejowa	Osada, Ślad osady Osada	now ek pśr
118	Bujniczki Kolonia	78-53	80	Pradziejowa	Ślad osady	ek
119	Bujniczki Kolonia	78-53	81	Pradziejowa	Ślad osady	ek
120	Bujniczki Kolonia	78-53	82	Pradziejowa	Ślad osady	ne
121	Bujniczki Kolonia	78-53	83	Pradziejowa	Ślad osady	ek
122	Bujniczki Kolonia	78-53	84		Ślad osady	I eb
123	Bujniczki Kolonia	78-53	85	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek psr
124	Bujniczki Kolonia	78-53	86	Pradziejowa	Ślad osady	ek
125	Plucice	78-53	87	Przeworska	Ślad osady Osada	owr pśr
126	Plucice	78-53	88		Osada	pśr
127	Plucice	78-53	89	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
128	Plucice Kolonia	78-53	90	Pradziejowa	Ślad osady	me
129	Plucice Kolonia	78-53	91	Przeworska	Osada	owr
130	Białek	78-53	92	Łużycka	Ślad osady	ha/la
131	Białek	78-53	93	Łużycka	Osada	ha/la
132	Białek	78-53	94	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek wśr
133	Białek	78-53	95		Osada	wśr
134	Plucice Kolonia	78-53	96	Łużycka	Osada	ha/la
135	Kopanina	78-53	97	Pradziejowa	Ślad osady	ek
136	Kopanina	78-53	98	Przeworska	Ślad osady	owr
137	Kopanina	78-53	99	Pradziejowa	Ślad osady	ek
138	Kopanina		100	Pradziejowa Łużycka	Ślad osady Osada	ek ha/la
139	Bujniczki Kolonia	78-53	101		Osada	now
140	Kopanina	78-53	102	Pradziejowa	Ślad osady	ek

					Ślad osady	pśr
141	Leonów	78-53	103	Pradziejowa	Ślad osady	ek
142	Gorzkowiczki	78-53	104		Ślad osady Osada	pśr now
143	Żuchowice	78-53	105	Pradziejowa	Ślad osady	ek
144	Żuchowice Kolonia	78-53	106	Pradziejowa	Ślad osady	ek
145	Żuchowice Kolonia	78-53	107	Pradziejowa	Ślad osady	ek
146	Żuchowice Kolonia	78-53	108		Ślad osady Osada	pśr now
147	Szczukocice	78-53	109		Osada	pśr
148	Szczukocice	78-53	110	Łużycka Przeworska	Osada Osada Ślad osady	ha/la owr pśr
149	Szczukocice	78-53	111	Grobów Kłoszowych Pradziejowa	Osada Ślad osady Ślad osady Ślad osady	ha pśr ek now
150	Szczukocice	78-53	112		Osada Ślad osady	wśr-pśr now
151	Szczukocice	78-53	113		Osada	pśr
152	Szczukocice	78-53	114		Osada Ślad osady	wśr-pśr
153	Szczukocice	78-53	115		Osada Osada	now pśr
154	Szczukocice	78-53	116		Osada	pśr
155	Plucice	78-53	117	Pradziejowa Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek
156	Plucice	78-53	118		Osada	pśr
157	Plucice	78-53	119		Ślad osady Ślad osady	wśr-pśr
158	Plucice	78-53	120	Pradziejowa	Osada Ślad osady Ślad osady	now ek pśr
159	Plucice	78-53	121		Ślad osady	wśr
160	Plucice	78-53	122	Pradziejowa	Cmentarzysko	
161	Cieszanowice	78-54	1	Łużycka	Ślad osady	haC
162	Cieszanowice	78-54	16	Pradziejowa	Osada	me-ne
163	Cieszanowice	78-54	17	Łużycka	Osada	IV eb
164	Marianek Grabowiec	78-54	21	Pradziejowa	Ślad osady Osada	me-ne now
165	Marianek Grabowiec	78-54	22		Osada	now
166	Cieszanowice	78-54	39	Pradziejowa	Ślad osady	ek, eb
167	Cieszanowice	78-54	40		Osada	now
168	Kol. Krzemieniewice	79-53	1	Pradziejowa Trzciniecka Przeworska	Ślad osady Ślad osady Ślad osady Ślad osady	ek Ileb la now
169	Kol. Krzemieniewice	79-53	2	Pucharów lejkowatych	Osada Osada	pśr ne

170	Kol. Krzemieniewice	79-53	3	Pradziejowa	Ślad osady	ek
171	Kol. Krzemieniewice	79-53	4	Pradziejowa	Ślad osady	ek
172	Kol. Krzemieniewice	79-53	5	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	pśr ek
173	Kol. Krzemieniewice	79-53	6	Pradziejowa	Osada Ślad osady	pśr ek
174	Kol. Krzemieniewice	79-53	7	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	pśr ek
175	Kol. Krzemieniewice	79-53	8	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	pśr
176	Kol. Krzemieniewice	79-53	9	Pradziejowa Łużycka	Osada Ślad osady Osada Ślad osady	pśr ek III wśr ha/la
177	Kol. Krzemieniewice	79-53	10	Przeworska Przeworska	Osada Osada Osada	la pśr owr
178	Białek	79-53	11	Pradziejowa Przeworska	Ślad osady Cmentarzysko Ślad osady	ek owr pśr
179	Białek	79-53	12	Przeworska	Cmentarzysko	owr
180	Białek	79-53	13	Przeworska	Osada Osada	owr pśr
181	Białek	79-53	14	Przeworska Pradziejowa	Osada Ślad osady	owr ek
182	Kol. Krzemieniewice	79-53	15		Ślad osady	pśr
183	Kol. Krzemieniewice	79-53	16		Osada Ślad osady	pśr now
184	Kol. Krzemieniewice	79-53	17		Osada	pśr
185	Kol. Krzemieniewice	79-53	18	Pradziejowa Przeworska	Ślad osady Osada Ślad osady Ślad osady	ne owr pśr now
186	Krzemieniewice	79-53	19		Osada	pśr
187	Krzemieniewice	79-53	20		Osada	pśr
188	Krzemieniewice	79-53	21	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek psr
189	Krzemieniewice	79-53	22		Ślad osady Ślad osady	now pśr
190	Rdułtowie	79-53	27		Ślad osady Ślad osady	pśr now
191	Rdułtowie	79-53	28		Osada Ślad osady	pśr now
192	Rdułtowie	79-53	29	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
193	Rdułtowie	79-53	30	Przeworska	Osada Osada Ślad osady	owr wśr psr
194	Rdułtowie	79-53	31	Przeworska	Ślad osady	owr
195	Rdułtowie	79-53	32	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek pśr
196	Rdułtowie	79-53	33		Osada	pśr

197	Rdułtowie	79-53	34	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
198	Rdułtowie	79-53	35	Pradziejowa	Osada Ślad osady	pśr ek
199	Rdułtowie	79-53	36	Przeworska	Ślad osady Osada	owr wśr/pśr
200	Rdułtowie	79-53	37	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek pśr
201	Rdułtowie	79-53	38	Pradziejowa	Ślad osady Osada	ek pśr
202	Kolonia Kotkowska	79-53	39	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
203	Kolonia Kotkowska	79-53	40		Ślad osady	pśr- now
204	Kolonia Kotkowska	79-53	41	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
205	Rdułtowie	79-53	42		Ślad osady	pśr
206	Rdułtowie	79-53	44		Ślad osady	pśr
207	Rdułtowie	79-53	45	Przeworska	Osada Ślad osady	pśr owr
208	Rdułtowie	79-53	46		Osada	pśr
209	Rdułtowie	79-53	47	Przeworska	Ślad osady Osada	pśr owr
210	Rdułtowie	79-53	48	Przeworska	Osada	owr
211	Rdułtowie	79-53	49	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady	ek pśr
212	Rdułtowie	79-53	50	Pradziejowa	Ślad osady Ślad osady Osada	ek now
213	Rdułtowie	79-53	51		Osada	pśr
214	Borzęcin	79-53	53	Pradziejowa	Osada Ślad osady	now ek
215	Borzęcin	79-53	54	Przeworska Pradziejowa Pradziejowa	Osada, śląd osady, osada, śląd osady	Owr Pśr ek
216	Borzęcin	79-53	55	Przeworska	Ślad osady śląd osady	Owr pśr
217	Kotków	79-53	56		Osada	Pśr
218	Kotków	79-53	57		Ślad osady	now
219	Kotków	79-53	58	Pradziejowa	Ślad osady, ślad osady	Ek now
220	Kotków	79-53	59	Pradziejowa	Ślad osady, Ślad osady	Now ek
221	Kotków	79-53	60	Pradziejowa	Ślad osady, Ślad osady	Ek now
222	Kotków	79-53	61		Ślad osady, osada	Pśr now
223	Kotków	79-53	62	Przeworska	Ślad osady	owr

224	Wola Kotkowska	79-53	75	Ceramiki sznurowej	Ślad osady	ne
225	Wola Kotkowska	79-53	76	Pradziejowa	Ślad osady	ek
226	Kolonia Krosno	79-54	106	Pucharów lejkowatych	Osada	ne
227	Krosno	79-54	109	Pradziejowa Łużycka	Ślad osady, Ślad osady	Ek Ha pśr
228	Krosno	79-54	110	Pradziejowa	Ślad osady	ek
229	Krosno	79-54	111		Ślad osady, Ślad osady	Pśr now
230	Krosno	79-54	112	Przeworska	Osada, osada	Por Wśr/psr
231	Krosno	79-54	113		Ślad osady, Ślad osady	Now pśr

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) zobowiązuje wszystkich obywateli do ochrony dóbr kultury, natomiast samorząd terytorialny zobowiązuje do zapewnienia w tym celu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych. Udokumentowane zasoby środowiska kulturowego stanowią podstawę do rozwoju gminy Gorzkowice.

Podstawowe cele kształtowania tego środowiska stanowią:

- wzmocnienie istniejących walorów oraz tworzenie nowych wartości na terenie całej gminy,
- rozwój zagospodarowania przestrzeni gminy w nawiązaniu do elementów środowiska kulturowego.

Przyjęto, iż zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków obejmują:

- pełne respektowanie zasad ochrony dla obiektów objętych ochroną na mocy przepisów odrębnych wraz z uwzględnieniem wpływu tych obiektów na sposób zagospodarowania terenów, w których są zlokalizowane lub terenów w ich sąsiedztwie,
- wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z ustaleniem zakresu działań dla terenów wchodzących w ich skład.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenach gminy pochodzą sprzed 3 000 lat. We wsi Szczukocice, 3 km od Gorzkowic natrafiono na groby i ślady domostw kultury pomorskiej. Osadnictwo pradziejowe na terenie gminy jest reprezentowane przez liczne stanowiska archeologiczne, przede wszystkim z epoki kamienia rzadziej z mezolitu i neolitu. Najwięcej znanych śladów osadnictwa pochodzi z późnego średniowiecza. Na wschodniej terasie rzeki Prudki istniał gród warowny strzegący przeprawy, natomiast na zachodniej terasie rozwinęła się osada targowa z kościołem, która następnie przekształciła się w wieś o obecnej postaci.

Gmina Gorzkowice należy do piotrkowskiego podregionu kulturowego, a miejscowość Gorzkowice to osada historyczna, jednak obiektów wpisanych do rejestru zabytków jest niewiele i zamykają się one w przedziale 1-10 sztuk.

Miejscowość Gorzkowice została wskazana do włączenia, do tworzonej sieci unikatowych ośrodków historycznych o randze lokalnej oraz do poddania rewitalizacji i rewaloryzacji m. in. ze względu na istniejący układ ruralistyczny.

Na terenie gminy znajduje się również park w Cieszanowicach umieszczony na liście preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przewidywanych do rewaloryzacji. Północna część gminy znajduje się w zasięgu strefy ochrony wyznaczonej dla tworzenia właściwego sąsiedztwa dla obszarów o wartościach kulturowych.

Cała gmina Gorzkowice położona jest w projektowanym Paśmie Turystycznym „Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej” opartej na turystyce kulturowej i festiwalowej. Przez obszar gminy przebiegają projektowane szlaki:

- „Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej” - kulturowy o znaczeniu ponadregionalnym,
- „Szlak Zamków” – tematyczny o znaczeniu regionalnym (samochodowy).

Południową część gminy jest obszarem korzystnym dla turystyki wypoczynkowej, jednocześnie trzeba wskazać na słabe dostosowanie bazy turystycznej do obsługi projektowanego ww. ponadregionalnego szlaku. Negatywnym zjawiskiem jest również słabe powiązanie obszarów o walorach przyrodniczych i kulturowych siecią szlaków turystycznych głównie w kierunku Piotrkowa Trybunalskiego.

Charakterystyczną cechą gminy Gorzkowice jest jej rolniczy charakter. W związku z tym pierwotne i podstawowe zagrożenia środowiska kulturowego związane są z rozwojem zabudowy zagrodowej i obecnym wzrostem intensywności działań mających na celu zwiększenie produkcji rolnej. Rozwój gospodarczy gminy spowodował ponadto pojawienie się nowych zagrożeń związanych z przemysłem, rozbudową infrastruktury technicznej, a przede wszystkim z nową zabudową mieszkaniową pozbawioną cech charakterystycznych dla tradycyjnego krajobrazu gminy. Najistotniejszym problemem do rozwiązania, w zakresie ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, jest uniknięcie i złagodzenie konfliktów między planowanym rozwojem gospodarczym a koniecznością ochrony spuścizny historycznej.

Na terenie Gminy Gorzkowice znajdują się liczne obiekty kultury materialnej. Gmina Gorzkowice reprezentuje krajobraz o dużych walorach historycznych, kulturowych, wartościach krajobrazowych i krajoznawczych. Decyduje o tym znaczna ilość zachowanych do dziś, cennych kulturowo obiektów oraz zachowany w znacznym stopniu cały układ przestrzenny osadnictwa historycznego. Powyższe dotyczy układów przestrzennych wsi i przetrwania podstawowych cech układu komunikacyjnego w formie zbiegających się promieniście dróg w Gorzkowicach - niegdyś szlacheckim miasteczku, obecnie wsi.

Szanse dla rozwoju i aktywizacji Gminy Gorzkowice stwarzają:

- rozwój intensywnego rolnictwa na obszarach o korzystnych warunkach naturalnych, wprowadzenie nowych technologii w produkcji roślinnej i zwierzęcej (rolnictwo ekologiczne, specjalistyczne),
- rozwój funkcji wypoczynkowej oraz turystyki w oparciu o istniejący zbiornik Cieszanowice, aktywizacja rolnictwa w oparciu o agroturystykę,

- wzrost zainteresowania społeczeństwa pozalokalnego nabywaniem działek rekreacyjnych w rejonach atrakcyjnych krajobrazowo, planowanych do zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego,
- istniejące rynki zbytu w sąsiednich miastach powiatowych: Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim oraz Radomsku,
- podniesienie standardu drogi krajowej Nr 91,
- podniesienie standardu dróg dojazdowych do drogi krajowej (rozwój sieci komunikacyjnej sprzyja uaktywnieniu działalności handlowo-gastronomicznej oraz różnych form działalności gospodarczej),
- rezerwy terenowe w formie słabych, nieużytkowanych rolniczo gleb
- edukacja regionalna mieszkańców,
- możliwości włączania się w krajowe i wojewódzkie programy promocji,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków (środki unijne, środki z budżetu państwa i samorządu województwa),
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania przyrodnicze, za szczególnie znaczące dla rozwoju gminy Gorzkowice uznać należy:

- występowanie znacznej ilości dobrych gleb, stwarzających korzystne warunki dla rozwoju funkcji rolniczej,
- istnienie zbiornika rolniczego Cieszanowice, który może uaktywnić gospodarczo obszary bezpośrednio z nim sąsiadujące poprzez wprowadzenie tam funkcji rekreacyjnych,
- występowanie w podłożu gminy złóż węgla brunatnego oraz złóż towarzyszących, których eksploatacja mogłaby wpłynąć aktywizująco na rozwój gospodarczy gminy.

Istnienie dworów, ich pozostałości i związanych z nimi folwarków oraz układów komponowanej zieleni w postaci parków pozostawiło trwałe do dziś ślad na terenach objętych granicami administracyjnymi współczesnej gminy Gorzkowice.

Obecnie na terenie gminy znajduje się 12 parków w tym 8 zabytkowych oraz 4 w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków. Parki dawniej dobrze wkomponowane w krajobraz, obecnie są zaniedbane, jest to skutek:

- braku odpowiedniej ochrony i opieki,
- niekontrolowanego wycinania drzew czy przegradzania zabytkowych parków prowadzące do zniszczenia ich struktury przestrzennej,
- budowania na ich terenie lub w bezpośrednim sąsiedztwie nowych budynków mieszkalnych lub gospodarczych.

Parki zabytkowe są generalnie w złym stanie: parki w Sobakowie oraz w Kotkowie są bardzo zniszczone, w Sobakówku jak i w Gościnnej zaniedbane, w Bujnicach park po 1945 r. został uszczuplony poprzez wycinkę drzewostanu. Jedynie stan parków w Cieszanowicach, Szczepanowicach oraz Żuchowicach można

określić jako średni. Wszystkie parki znajdujące się w ewidencji zabytków są zniszczone lub zdewastowane, a nawet, jak np. w Gorzkowicach– Leonowie czy Gorzkowiczach wręcz w stanie szczątkowym (w przypadku tego ostatniego był to raczej mały ogród użytkowy niż okazały ogród ozdobny stąd zapewne i niewielka liczba pozostałości po nim). Park w Szczukolicach, gdzie znajdują się zabudowania remizy i boisko do siatkówki, poddany został w 2012 r. pielęgnacji. Obecnie przedmiotowy Park stanowi piękną wizytówkę miejscowości Szczukolice.

Należy podkreślić, iż parki znajdujące się na terenie gminy Gorzkowice odgrywają znaczną rolę oddziaływając korzystnie na środowisko przyrodnicze. Większość z nich reprezentuje duże wartości dla lokalnej okolicy. Układy kompozycyjno – przestrzenne parków podnoszą wygląd równinnego i ubogiego w roślinność wysoką, krajobrazu gminy stanowiąc niejednokrotnie piękną oazę wysokiej zieleni. Aleje: grabowe i grabowo-lipowe (Szczepanowice, Sobakówek, Kotków, Cieszanowice), kasztanowe (Żuchowice) i cisowe (Żuchowice) oraz zbiorniki wodne zlokalizowane na terenach parków, wzbogacają piękno krajobrazu, poprawiają warunki klimatyczne okolicy, stanowią miejsca lęgowe dla ptactwa i drobnej zwierzyny.

Bezpośrednio z parkami związane są dwory:

- Dwór w Sobakówku - jest w całkowitej ruinie. Przyczyniło się do tego postępowanie mieszkańców okolicznych wsi, którzy uczestniczyli czynnie w postępującej dewastacji budynku wykorzystując jego materiał budowlany do swoich własnych celów.
- Dwór w Żuchowicach - wraz z bramą, spichlerzem i stodołą jest w średnim stanie, użytkowany przez prywatnego właściciela.
- Dwór w Szczepanowicach nie istnieje.
- Dwór w Bujnicach - przetrwał, ponieważ w przeszłości funkcjonowała w nim szkoła. Obecnie nie remontowany, w stanie złym, zagrożony jest zniszczeniem.
- Dwór w Cieszanowicach - do niedawna mieściła się w nim szkoła. Obecnie jest po kapitalnym remoncie i stanowi piękny widok. Zarówno dwór jak i park w Cieszanowicach są w stanie bardzo dobrym.
- Dwór w Kotkowie - Murowano-drewniany jest własnością prywatną, jest niezamieszany i również wymaga remontu. Właściciele gospodarstwa, na którym się znajduje, mieszkają obok w nowym budynku.
- Dwór w Szczukolicach - został rozebrany po II wojnie światowej,
- Dwór w Sobakowie - spłonął w 1950 r., do dziś pozostały, coraz mniej widoczne,

ślady lokalizacji dworu.

Niestety zabudowania dworskie na terenie gminy są w złym stanie technicznym i w większości wymagają remontów kapitalnych.

Sylweta dawnego miasta jest zwarta, akcentowana silną dominantą kościoła parafialnego. Znaczna rozbudowa tego jednorodnego układu nastąpiła dopiero w XIX i XX w. tworząc przy drogach wylotowych z miasta nowe zespoły zabudowy. Powstała także nowa dzielnica z zespołem zieleni związana z przeprowadzeniem linii kolejowej. Do dzisiejszych czasów układ urbanistyczny rynku oraz kierunki dróg wylotowych z miasta zostały zachowane. W 2017 roku przeprowadzona została przebudowa układu przestrzennego w miejscowości Gorzkowice. Przedsięwzięcie realizowane było w cyklu 2 - letnim, z terminem zakończenia prac w sierpniu 2017 r. Budynki o wartościach historycznych są w złym i średnim stanie technicznym. Sylweta całego zespołu została zniekształcona współczesnymi obiektami zakładów przemysłowych.

Duża liczba układów rezydencjonalnych w znacznym stopniu ukształtowała krajobraz gminy. Do dziś zachowały się także niektóre elementy kompozycji wielko- przestrzennych takie jak aleje, pełniące oprócz funkcji naprowadzającej (np. w Żuchowicach i Bujnicach), rolę łączników pomiędzy zespołami dworsko-folwarcznymi jak w Sobakowie i Sobakówku. Aleje te stanowiły ważny element dawnego krajobrazu, podkreślając rangę założenia i ułatwiając orientację.

Ważną do dziś rolę pełnią obiekty architektury sakralnej. Kościół parafialny znajdujący się w Gorzkowicach, zbudowany w stylu neogotyckim („gotyk wiślano bałtycki”), położony jest w centrum wsi, przy północno – wschodniej części rynku, ok. 100 metrów od linii kolejowej. Murowany, z cegły, o kamiennym cokole i dachami okrytymi cynkowaną blachą, o zwartej bryle w układzie bazylikowym wyraźnie dominuje nad dawnym miasteczkiem. Ceramiczna posadzka, polichromie i boazeria na ścianach oraz barwne witraże stanowią podstawowe elementy jego wewnętrznego wystroju. W 2007 roku w zachodniej części kościoła została otworzona kaplica całodziennej adoracji Najświętszego Sakramentu. Sąsiadująca z kościołem plebania jest otoczona ogrodem, wymaga ona natychmiastowej restauracji. W lepszym stanie technicznym są budynki gospodarcze i dawnej organistówki, w których obecnie prowadzi się działalność gospodarczą i handlową. Jednakże one również wymagają remontu i odnowienia elewacji frontowych.

Innym ważnym zabytkiem sakralnym jest kaplica we wsi Czerno, położona na Jasnej Górze. Kaplica składa się z dwóch części. Starsza część kościółka, to dziś prezbiterium ze sklepieniem łukowym i oknami – lunetami. Młodsza część kaplicy

mająca kształt prostokąta z drewnianym stropem belkowym jest z XVII wieku. Nad kaplicą mieli pieczę właściciele wsi Czerno – Julianna i Emmanuel Czerni – Schwarzenberg (1842r.), których marmurowe sarkofagi znajdują się w krypcie pod posadzką kaplicy. Po zniszczeniach wojennych w latach 1958-63 kaplica została odremontowana staraniem ks. prob. Bolesława Kobierskiego. Kolejny gruntowy remont Kaplicy został przeprowadzony przy wsparciu konserwatora zabytków z Piotrkowa Tryb., a staraniem obecnego proboszcza ks. Ryszarda Bryłki w 2012r. Wymieniono wtedy drewniany strop, całe wiązania dachowe, kaplicę przykryto czerwoną dachówką, wybudowano nową wieżyczkę – dzwonnice. W Czernie na Jasnej Górze co niedziela i w większe święta odprawiana jest dla okolicznych mieszkańców Msza Święta. Kaplica stanowi ważną dominantę wewnętrzną i wartość kulturową w skali gminy.

Spośród szeregu kapliczek występujących na terenie gminy wymienić należy, znajdujące się w dobrym stanie i wymagające bieżących remontów kapliczki położone w miejscowościach Plucice –Trzchów, Gorzkowiczach, Szczepanowicach, Gościnej oraz w Żuchowicach.

Na terenie cmentarza nie ma obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Stan zachowania cmentarza jest dobry. Najstarszy nagrobek to grób powstańca z 1862 r. Uwagę zwraca brama, kaplica oraz studnia a także groby rodzinne i kaplice grobowe (Kulejowskich, Żakowskich i in.). Dominują nagrobki w stylu neoklasycystycznym, zbudowane przede wszystkim z piaskowca. W 2012 r. rozpoczęto budowę kaplicy cmentarnej służącej wyłącznie modlitwom za zmarłych, a przede wszystkim do odprawiania katolickiego pogrzebu. Kaplica jest od 1 listopada 2015r. oddana do użytku.

Walory wynikające z zabytkowych obiektów technicznych praktycznie zanikły. Linia kolejki wąskotorowej jest rozebrana. Spośród młynów przetrwał tylko jeden w Krzemieniewicach.

Wymienione wyżej elementy – zabudowania dworskie, folwarczne oraz związana z nimi organizacja dróg i zieleni ozdobnej stanowią o specyfice tego terenu i są walorem w skali regionu.

7. Założenia programowe

Przyjęto, że generalnym celem polityki przestrzennej gminy Gorzkowice w powiązaniu z ochroną dziedzictwa kulturowego jest ukierunkowanie działań zmierzających do podnoszenia standardu życia mieszkańców, ochrony wartościowych elementów środowiska przyrodniczego i zwiększenia atrakcyjności obszaru gminy.

Gmina ma na celu pobudzanie społeczności do aktywności i uczestnictwa w życiu kulturalnym gminy. Gmina Gorzkowice będzie podejmować wszelakie działania zachęcające mieszkańców do czynnego zaangażowania w życie gminnej społeczności. Gmina będzie wspierać inicjatywy integrujące mieszkańców i rozwijające kulturalną, edukacyjną czy sportową działalność w poszczególnych sołectwach i wsiach. Miejszem tych spotkań będzie głównie Dom Kultury w Gorzkowicach, w którym organizowane będą różnego rodzaju spotkania i warsztaty. Integracja społeczna zaowocuje nowymi pomysłami, zmotywuje uczestników do nowych aktywnych działań, a w efekcie wyłoni nowych kreatywnych liderów, których działanie zaowocuje kolejnymi działaniami. Pozytywne doświadczenia zachęcą do udziału w podobnych przedsięwzięciach w przyszłości.

Turystyka, a w szczególności turystyka weekendowa, rekreacyjna, stanowi szansę rozwojową gminy Gorzkowice. Aby wykorzystać walory przyrodnicze jakie znajdują się w gminie, należy je właściwie zagospodarować. Działania gminy w tym zakresie polegać będą na zagospodarowaniu terenu przy Zalewie Cieszanowice, przy zbiorniku wodnym w Gorzkowicach, poszerzeniu oferty urządzeń rekreacyjnych, budowy i modernizacji placów zabaw, ale również siłowni zewnętrznych, ścieżek przyrodniczych i szlaków rowerowych. Gmina będzie też, wspierać rozwój agroturystyki. Działania te nie tylko podniosą atrakcyjność turystyczną gminy, ale odpowiedzą na potrzeby zgłaszane przez mieszkańców.

Głównymi założeniami Programu są więc:

- ochrona występujących walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- tworzenie zbioru informacji służących interesom wewnętrznym oraz marketingowi przestrzennych walorów obszaru i działalności związanej z aktywnością turystyczną na bazie istniejącego dziedzictwa kulturowego,
- kształtowanie świadomości i przynależności kulturowej poprzez tworzenie ścieżek edukacyjnych dla dzieci i młodzieży szkolnej,
- prowadzenie prac pielęgnacyjnych w parkach zabytkowych wraz z oceną dendrologiczną drzewostanu,
- zagospodarowanie terenów zielonych wokół zalewu w Gorzkowicach i Cieszanowicach,
- kultywowanie tradycji i rozwój kultury.

Niezmiernie ważnym przedsięwzięciem w sferze kultury w Gminie Gorzkowice było powstanie Domu Kultury w Gorzkowicach. Po gruntownym remoncie budynku OSP w Gorzkowicach został on podzielony na dwie funkcje – strażnicę OSP oraz Dom Kultury. Odbywają się w nim liczne imprezy, spotkania, koncerty, warsztaty, zajęcia integrujące społeczność lokalną oraz inne wydarzenia z życia Gminy. Dom

Kultury funkcjonuje codziennie, dominują tutaj zajęcia dla uczniów, młodzieży, ale korzystają także dorośli.

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Priorytety programu:

- rozwój funkcji wypoczynkowej oraz turystyki w oparciu o bazę istniejących zabytków i zbiornik Cieszanowice,
- aktywizacja rolnictwa w oparciu o agroturystykę,
- wzrost zainteresowania społeczeństwa pozalokalnego nabywaniem działek rekreacyjnych w rejonach atrakcyjnych krajobrazowo i kulturowo, planowanych do zagospodarowania turystyczno – rekreacyjnego,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu poprzez promocję regionalnego dziedzictwa kulturowego tj.:
 - zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb turystycznych poprzez umieszczanie tablic informacyjnych opisujących historię zabytków przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych i nieruchomych oraz innych najcenniejszych obiektach zabytkowych Gminy Gorzkowice wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy
- organizacja i promowanie imprez kulturowo-folklorystycznych takich jak np. festyny, odpusty czy koncerty, które powodują zwiększenie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu oraz rozwijają

7.2. Kierunki działań programu opieki

Najistotniejszym problemem do rozwiązania, w zakresie ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, jest uniknięcie i złagodzenie konfliktów między planowanym rozwojem gospodarczym a koniecznością ochrony spuścizny historycznej.

Wyeksponowanie obiektów zabytkowych, jak również terenów zabytkowych podkreśli wysoką jakość i stan zachowania walorów przyrodniczych terenu gminy. Zagospodarowanie w/w terenów i obiektów powinno uwzględniać podporządkowane naczelnej funkcji, jaką jest ochrona wyróżniających się krajobrazowo terenów i obiektów wartościowych w szczególności ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem. Celem tworzenia obszarów chronionego krajobrazu jest powiązanie

terenów poddanych ochronie w jeden spójny system.

Udokumentowane zasoby środowiska kulturowego stanowią podstawę do rozwoju gminy Gorzkowice. Podstawowe cele kształtowania tego środowiska stanowią:

- wzmocnienie istniejących walorów oraz tworzenie nowych wartości na terenie całej gminy,
- rozwój zagospodarowania przestrzeni gminy w nawiązaniu do elementów środowiska kulturowego.

Do elementów środowiska kulturowego gminy, które podlegają prawnej ochronie należą:

- obiekty w rejestrze zabytków,
- obiekty w gminnej ewidencji zabytków,
- stanowiska archeologiczne.

Przyjęto, iż zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków obejmują:

- pełne respektowanie zasad ochrony dla obiektów objętych ochroną na mocy przepisów odrębnych wraz z uwzględnieniem wpływu tych obiektów na sposób zagospodarowania terenów, w których są zlokalizowane lub terenów w ich sąsiedztwie,
- wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej wraz z ustaleniem zakresu działań dla terenów wchodzących w ich skład.

W odniesieniu do terenów zabytkowych winno się wprowadzić następujące zakazy:

- niszczenia, uszkodzania obiektów zabytkowych,
- niszczenia, uszkodzania lub przekształcania obszarów o cennych walorach kulturowych,
- niszczenia, uszkodzania lub wycinki drzew z parków zabytkowych.

7.3. Zadania programu opieki

Zależnie od powyższych ustaleń formułuje się następujące szczegółowe zadania programu.

Parki zabytkowe powinny zostać oznakowane i opisane w sposób podkreślający zasady ich ochrony i użytkowania. Ponadto parki wymagają prac pielęgnacyjno-porządkowych i wydobycia charakterystycznych cech kompozycji układów. W przypadku parków całkowicie zniszczonych, wskazane jest w miarę możliwości przywrócenie im dawnej postaci, a nawet ich częściowe odtworzenie. Bardzo ważne jest także zapewnienie parkom właściwej formy użytkowania.

Proponowanym wyjściem jest przejmowanie opuszczonych parków przez władze gminy (w porozumieniu z WKZ) oraz organizowanie w nich miejsc związanych z rekreacją i wypoczynkiem. Przy stosunkowo niskiej antropopresji, jakimi cechują się obszary wiejskie i przy rzeczywistym przestrzeganiu zasad

ochrony, parki, których nie można wyizolować z przestrzeni, pełniłyby znów użytkowe funkcje zgodnie ze swym przeznaczeniem, co jednocześnie pomogłoby uchronić je przed całkowitym zniszczeniem i zapomnieniem.

Ponieważ parki na terenie gminy zlokalizowane są przede wszystkim przy drogach, zagrażają im także wszelkie zagrożenia związane z ruchem komunikacyjnym (hałas i zanieczyszczenia), a także spotykane często zjawisko pozbywania się odpadów, pochodzących z gospodarstw domowych, na poboczach drogi. Należy zadbać, aby sytuacje takie nie miały miejsca poprzez zorganizowanie procesu usuwania odpadów stałych. Działania takie staną się niezbędne w przypadku rozwoju agroturystyki związanej z sąsiedztwem zbiornika Cieszanowice.

Zabudowa dworska jest również w złym stanie. Praktycznie wszystkie budynki wymagają kapitalnych remontów, a część całkowicie zniszczonych - odbudowy. Dwór i oficyna w Sobakówku są w ruinie. Dwór w Żuchowicach wymaga bieżącego remontu, podobnie jak i dwór w Bujnicach. Remontu wymagają też towarzyszące zespołom dworsko-parkowym zabudowania gospodarcze (stodoła, chlewnie i budynek gospodarczy w Bujnicach oraz spichlerz, brama i stodoła w Żuchowicach).

Wskazane jest:

- zweryfikowanie liczby obiektów zabytkowych bądź znajdujących się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- waloryzacja oraz oznakowanie w terenie.

Dotyczy to zwłaszcza młynów, z których nie przetrwał do dziś żaden z objętych ochroną WKZ, również dwór w Szczepanowicach, będący w rejestrze zabytków, nie istnieje.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów.

Warunki przyrodnicze oraz środowisko kulturowe gminy wskazują na możliwość aktywizacji gminy Gorzkowice przez rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych. Podstawową rolę w tym zakresie powinna spełniać baza obiektów historycznych, bogata spuścizna oraz zbiornik retencyjny Cieszanowice.

Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Gorzkowice wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów:

- instrumentów prawnych - wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- instrumentów finansowych - obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji - obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa mazowieckiego;
- instrumentów społecznych - obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych - obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków

9.1. Podmioty zobowiązane do finansowania zadań

Ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Osoba fizyczna lub prawna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku, do którego tytuł prawny ma jednostka samorządu terytorialnego, jest jej zadaniem własnym.

Właściciel (lub posiadacz) zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Ubiegający się o dotacje beneficjent powinien wiedzieć, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania, a środki z funduszy europejskich nie zawsze mogą być łączone ze środkami pochodzącymi z budżetu państwa i samorządów terytorialnych. Osoba fizyczna, czy jednostka samorządu terytorialnego będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku, bądź mająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o dotację celową z budżetu państwa.

Dotacja może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

9.2. Zewnętrzne źródła finansowania zadań

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) obowiązek opieki nad zabytkami, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, spoczywa na ich właścicielach lub posiadaczach (mających tytuł prawny do obiektu). W związku z tym, że koszty większości koniecznych do wykonania prac przy zabytkach przekraczają możliwości finansowe właścicieli lub ich posiadaczy, możliwe jest dofinansowanie prac ze środków krajowych (będących w dyspozycji administracji rządowej lub samorządowej) bądź zagranicznych.

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla Gminy Gorzkowice mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne;
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków.

Poza wymienionymi wyżej źródłami finansowania sfery ochrony i opieki nad zabytkami istnieje możliwość pozyskania funduszy z instytucji pozabudżetowych: program operacyjny „Rozwój Inicjatyw Lokalnych” (wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, stwarzanie warunków do rozwoju twórczości oraz pobudzanie kulturalnych inicjatyw lokalnych), program operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe” (intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój

kolekcji muzealnych).

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym oraz na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiekt m. in. na remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Celem działania „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich” jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich co ułatwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

10 . Realizacja i monitoring Programu

Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Podmiotem formułującym Program jest samorząd gminny. Realizacja Programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat. Na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 87 ust. 5 na Wójcie Gminy Gorzkowice spoczywa obowiązek sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji niniejszego Programu i przedłożenia go Radzie Gminy Gorzkowice. W myśl art. 87 ust. 6 wskazane zostało, iż sprawozdanie z realizacji Programu powinno zostać przekazane do wiadomości wojewódzkiego konserwatora zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań.

Samorząd będzie oddziaływać na różne podmioty mające do czynienia z obiektami i przestrzeniami zabytkowymi, tak, by wywołać ich pożądane zachowania prowadzące do realizacji zamierzeń.

W tym celu samorząd gminny będzie korzystał z następujących instrumentów :

- prawnych:

- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego ,

- finansowych:

- finansowanie bezpośrednio z budżetu gminy,
- dotacje,
- dofinansowania,

- fundusze europejskie,
- koordynacyjnych:
- programy branżowe,
- umowy,
- porozumienia,
- współpraca z różnymi podmiotami,
- kontrolnych:
- w zakresie stanu zachowania zasobów,
- zmian środowiska kulturowego,
- bieżącego prowadzenia dokumentacji.

Będzie też prowadzony monitoring Programu.

Celem monitoringu opieki nad zabytkami jest zbieranie informacji dotyczących realizacji programu na każdym etapie wdrażania. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz formułowania ewentualnych wytycznych i propozycji zmian.

Monitoring realizacji zapisów Programu służyć ma przede wszystkim:

- dostarczaniu informacji o skuteczności prowadzonych działań w zakresie ochrony i opieki,
- umożliwieniu stałej weryfikacji i ulepszania działań,
- dostarczaniu danych o stanie przedmiotu ochrony,
- sporządzaniu okresowych raportów umożliwiających przegląd zadań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Proces monitorowania będzie polegał na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów przez podejmowanie inicjatyw, analizie zebranych danych i opracowaniu raportów. Jeżeli w wyniku monitoringu ustalona zostanie potrzeba wprowadzenia uzasadnionych zmian do Programu, Wójt Gminy sporządzi projekt zmian, który przedłoży Radzie Gminy do uchwalenia.

Opracowanie i uchwalenie Programu nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez Gminę zadania ustawowego. Program służyć ma rozwojowi miasta Gorzkowice, poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która winna odczuć bezpośrednio efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i przesądza o jego atrakcyjności.